

ARTURS KAUGARS
MAINA TĒVU
VALODĀ

LASĒMGRĀMATĀ 5. KLASEI

Arturs Kaugars

MANA TĒVU VALODA

Lasāmgrāmata

5. klasei

1969

AMERIKAS LATVIEŠU APVIENĪBAS
IZGLĪTĪBAS BIROJS

Vāku zīmējis grafiķis
VILIS KRŪMIŅŠ.

Plānā galdiņa urbēji

Mans tēvs vairs nebija zemes arājs. Pats viņš sevi jokodams sauca par plānā galdiņa urbēju. Bet viņš dažkārt darīja darbus, par kuriem bija prieks kā pašam, tā bērniem.

Arī tā sauktais maizes darbs bija savāds. Ar darbu cilvēki parasti pelna maizi. Tēvu darbs lielāko tiesu ir ārpus mājas. Ar manu tēvu bija citādi. Visu ziemu viņš sēdēja mājās un taisīja bildes. Ir ļoti skaisti redzēt, kā taisa bildes.

Reiz mēs ar tēvu braucām lietas pirkt. Mums bija jābrauc tālu, uz pašu Rīgu, jo mēs dzīvojām smilšu kalnos. Visapkārt bija smiltis, drusku tālāk pļavas, tantes ar kazām, gadījās pa govij arī. Govis nāca vakaros mājā pa Bauskas šoseju reizē ar fabriku strādniekiem. Aiz pļavām bija ciņi, purenes, niedres un ūdens. Aiz ūdens balķi paši līda pa tiltiem augstos šķūņos, lielos zāģos iekšā. Vēl tur bija skursteņi, garī, daži kūpēja vien, no dažiem nāca smaka arī, un tās bija saplākšņu, ādu un ziepju fabrikas. Smilšu kalni bija visapkārt. Smilšu kalnu vidū bija liela, augsta māja, pieci stāvi, divdesmit dzīvokļi. Daudz bērnu tur bija un bode, ko visi sauca par bodī, bet, ja mēģināja uz skatloga burtus lasīt, tad iznāca: P-ā-r-t-i-k-a-s p-r-e-č-u t-i-r-g-o-t-a-v-a. Bet katrs to izrunāja: bode.

Bet es gribēju stāstīt, ka pati Rīga man bija tālu, vajadzēja braukt ar tramvaju.

Tramvajs allaž atnāca līdz mūsu mājai, apstājās tur un ilgi darījās. Izkāpa konductors, izkāpa mašīnists - tādi ūsaini kungi ar spožām pogām - un uzpīpēja. Tad mašīnists sāka nest visas savas lietas uz tramvaja otru galu. Aiznesa dzelzs krēsli ar koka sēdekli, aiznesa visādus kloķus un rokturus. No grīdas izvilka dzelzs tapu zvanīšanai. Zvanu mašīnists sīta ar kāju, un tas skaisti un skaļi skanēja. Beigās mašīnists izņēma vēl pats savu logu ar melnu rāmi un aiznesa ir to. Visu pareizi salicis, mašīnists sazvanīja, konductors izdauzīja pīpi, ķērās pie

aukļas, kas no tramvaja nokarājās, un augšā izlēca zili zaļā uguns. Tad konduktors, pie aukļas turēdamies, gāja visapkārt tramvajam, dzelzs stangu ar riteni pa gaisu sev līdzīvi vilkdam; es skatījos, un mans tēvs arī skatījās. Es zināju, ka atkal lēks dzirksteles. Skatījos vēl ciešāk, un tēvs teica, lai es nebāžot mēli ārā.

Tad mēs iekāpām. Tēvs pirka baltu biļeti sev un sarkanu man. Konduktoram bija smags naudas maks kaklā. Es tēvam vaicāju, kālab viņš nav konduktors, tad arī viņam būtu daudz naudas. Tēvs teica, ka konduktoram nauda katru vakaru jāatdod ar visu maku pilsētas kungiem. Tas man ļoti nepatika, un es par to vairs nerunāju.

Tad mēs braucām un zvanījām, un braucām. Gaŗām skolai. Gaŗām bērnu slimnīcai, gaŗām rotaļlietu veikalam. Gaŗām iebraucamām vietām „Pie melno lāci“ un „Pie pirkstu“.

Iekāpa gaŗš kungs ar brillēm, lielu ģīmi un spieķi rokā, deva tēvam roku, man arī. Viņi tad ar tēvu sāka runāties. Tramvajs pagriezās gar kapiem, kur balti eņģeļi cilāja spārnus, bet mēs tik zvanījām un braucām.

Tad nāca tilts pāri dzelzceļam. Lejā bija sarkani preču vagoni, stipri kūpēja lokomotīve. Man patika, ka redzēju lokomotīvi. Tad nāca liels dārzis - Arkadija, un es skatījos, vai redzēšu gulbjus ūdenī. Redzēju arī. Ūdenskritumu tikpat kā nevarēja redzēt, bet zināju, ka tas tur ir.

Kungs, kas ar tēvu runājās, izkāpa. Tēvs teica, ka tas Antons Austrīņš, dzejnieks.

Tad tramvajs brauca pa lielu tukšumu. Tukšumam bija liepiņas gar malām. Tramvajs dūca un kratījās, es arī dūcu un kratījos: ū-ū-ū, dul, dul, dul. . . Es raustīju metalla pogu pie loga, vadīju tramvaju un zināju, ka tad, kad izaugšu, nebūšu vis konduktors, bet mašīnists.

Uzreiz varēja lielu ūdeni redzēt - Daugavu. Un Rīgu otrā pusē: ar zaļiem, smailliem torņiem un zelta gaiļiem galos. Tad mēs braucām pār tiltu. Ūdenī bija mazi kuģīši, lielas laivas pilnas melnu-ogļu, sarkanu ķieģeļu, pelēkas grants. Tramvaja logam šad un tad aizbāzās priekšā lieli un tumši siena vezumi.

Mēs izkāpām un gājām iekšā pilsētā lietas pirkt. Veikals bija mazs, tumšs un lietu pilns. Vecs, brillains kungs, pats veikalnieks, ar tēvu runāja par krīzi un grūtiem laikiem. Tēvs veikalniekam rakstīja papīru, vairāk gaŗu nekā platu, un

es priecīgi skaļā balsī saucu burtus uz papīra:
V-E-K-S-E-L-I-S

Tad gan tēvs teica, lai es nu vienreiz stāvot klusu. Pēc tam tēvs taustīja lielu rulli ļoti bieza, ļoti balta un skaista papīra un man arī deva stūri taustīt, vai būšot labs. Es skatījos, vai tēvs maksās, bet nemaksāja, tāpat kā mājas bodē neviens nemaksāja, visi tik nāca ar mazām zilām burtnīciņām, un bodnieks bāza zīmuli mutē, slapināma un šņākdams un krekšķinādams rakstīja.

Tad mēs vēl pirkām, tāpat bez naudas, daudzas skaistas spožas tūbiņas ar krāsām. Dzeltenas, zilas, sarkanas, zaļas. Un tādas trijtik lielas ar baltu krāsu. Kopā liekamus koka rāmjus, kur audeklu uzstiept, mazu kastīti ar ķīļiem, ko stūros dzīt, rulli balti apkrāsota audekla un beigās vēl vienu rulli balta, plāna papīra. Tas, lūk, būšot mūsu lidmašīnām, tēvs teica. Tad abi ar veikalnieku skatījās, ilgi brīnījās, un tēvs veikalniekam vēl rakstīja otru papīru, vairāk garu nekā platu.

Tad mēs gājām citā veikalā. Tur tēvs pirka gaŗas, tievas, skanīgas koka šķeistiņas, divtik gaŗas kā es. Vēl viņš nopirka lielu kamolu mūrnieku auklas. Arī tās mantas būšot mūsu lidmašīnām. Par kociņiem un kamolu tēvs maksāja.

Uz ielas stūŗa stāvēja vīrs ar lielu lielu ķekaru gaisa balonu. Zili, zaļi, sarkani, dzeltenī. Es skatījos, tēvs skatījās un ilgi domāja. Tad viņš lēni vilka maku no kabatas un lika man tur ieskatīties.

„Tev taŗu daudz naudas!“ es priecīgs saucu. Makā bija lērumš brūnu naudiņu, pāris baltas, tikpat lielas, un viena labi lielāka, arī balta.

„Tas ir piecdesmit santīmu gabals“, tēvs teica.

„Balons maksā piecdesmit santīmu.“

Mēs brīdi neteicām nekā.

„Kādu tu gribi?“ tēvs vaicāja.

„Zaļu.“

Es dabūju zaļu balonu.

No Rīgas atpakaļ mēs gājām kājām. Tēvs nesa saiŗus, balons nesa mani, vismaz man tā šķita. Auklas gals man bija piesiets pie pogas. Mēs ļoti ilgi gājām pāri tiltam un Arkadijā pūtāmies pie ūdenskrituma.

Mājā es priecājos par zaļu balonu, bet māte domīgi ar zīmuli badīja zilajā bodes grāmatiņā. Pēc pusdienas tēvs tūdaļ sāka

lidmašīnu taisīt, bet māte diezin kālab mums abiem
noglaudīja galvas. Lidmašīnu taisot, tēvs priecīgi dziedāja:

Cik daudz es esmu brīnījies

Par lieliem kameļiem!

Tiem ūdens mucas vēderā.

Lidmašīnai bija spārni, gaŗš viducis. Tēvs teica, ka tā neesot
īsta lidmašīna, bet tik pūķis vien. Toties lidošot varen augstu.
Spārnus tēvs viscaur apvilka ar balto papīru, bet pašu
lidmašīnas stāvu tikai pa trešdaļai abos galos, viduci atstājot
tukšu, lai vējš tiek iekšā. Lūk, ar vēja spēku pūķis iešot, gluži
kā prāmis, ieslīpi sagriezies, ar straumes spēku iet pār upi.
Ar gaŗo auklu mēs pūķi vadīsim; tāpat jau arī prāmis slīpi
vadāms ar upei pārvilkto tauvu.

„Bet tu jau neklausies, amatnieka ķēriena tev nebūs,“ tēvs
teica un, līstiņas ar papīru aplīmēdams, atkal skaņi dziedāja:

Cel mani pār' par Daugavu,

Tu Daugav's laivinieks!

*

Otrā rītā bija spoža saule, zilas debesis, bet viegls vējiņš klajumā grozījās, un mēs laidām pūķi gaisā.

Tēvs man deva lielo balto putnu turēt. Vējš nu uzreiz likās lielāks. Pūķis rūca, strinkšēja, grabēja un rāvās man no rokām kā dzīvs.

Auklu pret vēju vilkdams, platmali pakausī atgrūdis, tēvs no manis aizgāja labu gabaliņu un auklu izstiepa, līdz arī tā vējā dziedāja un strinkšēja.

„Nu, laid vaļā!“ viņš sauca un, auklas galu pār plecu, aulekšus skrēja pa smilšu klajumu, bet baltā spēre grabēdama dzinās pakal, cēlās ieslīpi augšup.

„Pacel kamolu! Drāz pakal!“ tēvs sauca.

Es nogrābu abās rokās lielo, smago kamolu un klunkuroju tēvam nopakal.

„Ak mūžs, ak mūžs!“ diez' par ko vaimanādamas, nopūtās divi sievas, ar kurviem no Torņkalna tirgus nākdamas.

„Ar koku tādām pa muguru, vairāk neko!“

Bet vai nu mēs klausījāmies, mēs skrējām, un lidmašīna kāpa debesīs, spārnaina ēna pāršāvās man pāri.

Tēvs jau bija atelsies no skrējiena, atgrūda tik platmali vēl vairāk pakausī un ar piedurkni noslaucīja pieri, kas lāsoja vienos sviedros.

Lidmašīna kāpa, kāpa, kāpa. Mājā ar to bija visa istaba pilna, nu tā saruka pirksta garumā, nu naga platumā. . .

Tēvs nepārtraukti skatījās augšup. Man tirpa kakls, es skatījos uz lielo auklas kamolu, kas bija sarāvies pavisam mazs.

„Va' tu puis, kā velk!“ tēvs priecīgs runāja.

Toreiz man nebija vārdu, kā apzīmēt tēva priecīgo seju. Tagad nebīstos mazas apgrēcības, sakot, ka diezin vai jebkuŗā Debesbraukšanas gleznā apustuļiem būtu tik aizgrābtas sejas un mirdzošas acis kā manam tēvam, pūķi stāvu debesīs laižot.

Mūsu pūķis bija sarucis par tikko saskatāmu baltu punktiņu, kas zilgmē pa laikam it kā izgaisa.

„Vai, kā gribētos pašam lidot pāri Rīgai!“ tēvs teica.

Bet es paskatījos apkārt un bildu nobijies:

„Nāk. . .“

„Kas nāk?“

„Zilā tanta nāk. . .“ es izmisis kāpos tuvāk tēvam.

Zilā tanta bija no otras augstas, lielas mājas smilšu tuksneša

otrā malā Torņkalna skolai pretī. Rakstīts tur bija N-e-s-p-ē-j-n-i-e-k-u p-a-t-v-e-r-s-m-e, bet sauca to: nabagmāja.

Zilā tanta bija no turienes. Viņai tiešām bija tumšzila seja un rokas. Es allaž novērsos un slēpu acis, kad iznāca Zilo tantu sastapt.

Zilā tanta un vēl divas tantes brīnīdamās čāpoja uz mana tēva pusi.

Un kā lai nebrīnās! Stāv vīra cilvēks gaišā dienas laikā, tur auklu rokā, un aukla stāvus pazūd debesīs.

Es atgāju nost, aiz paugura, es Zilo tantu nevarēju uzskatīt. Smilšu kalni bija labāku lietu pilni, es sāku savai vajadzībai nest tās kopā: vecas dīvēnu atsperes, mucu stīpas, brūnas, grubuļainas, un vienu katlu, cauru, arī brūnu un grubuļainu.

Vēlāk, kad ar visu pūķi pārgājām mājās, tēvs smiedamies stāstīja: ieskaidrojis gan tantām, ka auklas gals augšā pie mēness piesiets. No sākuma šīs netic. Bet kā tu neticēsi, ja pūķis tik stingri velk? Dod tantām turēt. Šīs rausta, rausta - nekust. Drīzāk kā uz augšu velk. Ačķis, vai nu mēnesi no debesīm lejā rausi?

Bet pēcpūsdienā tēvs pūķi noglabāja bēniņu kaktā, lai tiek istaba tīra citam darbam. Nu viņš grieza biezo, skaisto zīmēšanas papīru vienādos gabalos, un māte lasīja priekšā stāstus par Anneli, Avotu mājām, suni Citronu, nikno Kaminskieni, par bērzu un vardi un pļavas ziediem.

Papīru sagriezis, tēvs drāza zīmuļus. Nekad vairs neesmu redzējis tik smaili un gaļi un slaidi nodrāztus zīmuļus, kā smalkas adatas. Un es stāvēju, skatījos. Zīmulis pacēlās gaisā un grozījās kā meklēdams, pieskārās šur un tur viegli, kā zirnekļa tīklu auzdam. Līniju tīkls pinās, tās tapa skaidrākas. Tēvs pats lūkojās ar vienu aci, otru, atgāzās krēslā, skatījās pa gabaliņu un klusi caur zobiem svilpoja.

Tad no melnas tušas pudelītes, no smalkas otiņas tecēja pieglaudīgas, mīkstas līnijas, uz papīra izauga cilvēki, radības, māte lasīja priekšā citus stāstus, un es beidzot, otrā istabā gultā ielīdis, iemigu, brīnumos klausīdamies.

Modris Zeberīņš

lērums: 1. vairumā, ļoti daudz; (2. ļoti trokšņainas izdarības, kņada).

paugurs: uzkalniņš.

prāmis: ierīce tilta vietā, ar kuŗu pārceļ pār upi cilvēkus, zirgus, mašīnas un citas lietas.

saplāksnis jeb finieris: paplāna bet ļoti izturīga koka plāksne. To pagatavo salīmējot kopā plānas koka kārtiņas, sķiedru arvienu klājot krusteniski pāri iepriekšējai kārtai.

šķeistiņa: kārts.

vekeselis: parāda zīme.

ZĒNA MIEGS

Māte tevi apsedz silti,
miega šūpoles aijā,
nakts zuzina klusi
kā vabole maijā.

Bet tev sapņu jūrā
iznirst svešādi krasti,
Deivijs Krökets tur māj
ar cepures asti.

Ak, ticam vēl abi
daiļām dēkām un māņiem,
mēs satiksimies
pie indiāņiem.

Veronika Strēlerte

dēkas: satraucoši, bīstami piedzīvojumi.

māņi: neesošas lietas, kas sķietas esam.

zuzināt: viegli un maigi dūkt, sanēst vai šalkt.

Nakts Zilajā kalnā

Tik labi, kad atkal reiz tā īsti ir vasara! Sevišķi skautam tā Dieva dāvana. Visa pasaule vaļā, dodies kur gribi. Jauni piedzīvojumi, jaunas atziņas. Un kur tad ko stāstīt visu garo ziemu par pašiem piedzīvojumiem!

Bija tikko nosvinēti Līgo svētki. Skautu pulciņam, pie kā skaitījās Jānis Rauda, bija nolikts ceļojums uz Zilo kalnu un Burtnieku ezeru.

Tas Jāni cēla kā spārnos, jo visus citus priekus viņš labprāt atdotu par ceļojuma prieku. Un jo tālāk, jo labāk. Tādēļ viņš ieradās noteiktā laikā sapulcēšanās vietā pilnā kaujas gatavībā. Vadītājs, saskaitījis galviņas un aplūkojis visas līdzņemtās mantas, nokomandēja visus vilcienā.

Jāņa tuvākais draugs Rūdis Skudra sēdēja viņam blakus, un viņi atzīmēja pietātņi vai ievērojamāku upi un ezeru, kur vilciens gāja garām.

Tad Jānis uzsāka valodas par svēšām zemēm un par pasaules plašumu. Viņš bija liels ģeografijas grāmatu lasītājs un tādā kārtā apceļojis daudz zemju. Ne tikai Gambiju un Sacharu, bet arī Indiju, Ceilonu, Japānu un Himalajus. Bija lasījis arī par Jaunzēlandi un jaukām Klusā okeana salām, kur esot tikai pavasaris un vasara cauru gadu.

„Un zini, dzīvot vari no augļiem vien, kas krīt no kokiem. Uzsit tik telti pret pārāk karsto sauli un dzīvo brīvībā,“ viņš stāstīja Rūdim.

„Guli un uzkrīt tev banāns uz vēdera. Apēd to, pagriezies uz otriem sāniem un guli atkal. Tad var iet mežā aplūkot skaistos putnus un ziedus. Visādi: kakadū, papagaiļi, flamingo, paradīzes putni. Un vulkāni arī. Zini, nākot no zemes laukā tīra uguns vietām. Vari uzcept medījumu un turpat uzkost. Nav jātaisa ugunskurs. . . “

Tā viņš stāstīja, un dažs labs zēns klausījās un priecājās: „Lai nu kā, bet uz turieni gan jānokļūst. Nav jaukākas vietas pasaulē.“

Un tad viņš sāka paklusāk aprunāties ar draugu Rūdi, ka nokļūt jau esot gan tur iespējams, tikai vajagot uzņēmības. Tagad vislabāk ar aeroplānu vai mazu jachtu - tas tā esot parocīgāk. Un pie labas gribas to varot izgatavot arī

paši. . . Lūk, tad būtu gan ko stāstīt, ja viņi pārnāktu mājās. Būtu arī jauki redzēt milzu čūska un pērtiķus.

Tā nu gāja brauciens, kamēr pie kādas mazas stacijas bija jāizkāpj, jo tuvumā jau esot Zilais kalns. Viss brālības kops bija prieka pilns, kad pamazām līdzenais ceļš sāka pacelties augstumos uz Zilo kalnu.

Nu viņi jau bija kalna galā un varēja atpūsties un iekārtoties uz visu dienu. Nolēma nakti pavadīt tepat kalnā un rītā uzsākt tālāko ceļojumu. Tad skauti pulciņos klejoja pa apkārtni un apmeklēja Briedes upi ar skaistajām pļavām.

Vakarā visi bija atkal kopā, un ugunskurs sāka jautri sprēgāt. Viņi visi pēc ieturētām vakariņām sagulās ap ugunsroku un stāstīja katrs savu stāstu vai piedzīvojumu, minēja mīklas, uzdziedāja. Te, lūk, bija tā teiksmainā vieta, par ko dzejnieki rakstījuši teikas un dzejoļus. Ceļojuma vadonis pastāstīja par notikumiem vēsturē, kas vijušies Zilā kalna apkārtnē, un par senlatviešu virsaišiem un viņu cīņām.

Pa tam viegls miglas auts noklājās lejā pār pļavām, un silts nakts vēsums pamudināja uz nakts dusu.

Jānis Rauda ar savu draugu gulēja blakus augšpēdu, un viņi atkal sāka runāt par plašo pasauli.

„Zini, otrā pusē, aiz ekvatora – dienvidos, esot pie debesīm pavisam cita kārtība, nekā te. Citas zvaigznes un saule arī ejot it kā uz otru pusi,“ Jānis stāstīja Rūdim.

Viņi runāja ilgi un stāstīja dažādus džungļu notikumus, ko lasījuši ceļojumu grāmatās. Viss tur likās tik jauks un brīnišķīgs, ka apkārtnē pavisam pazuda. Viņi dzīvoja jau svešās jūras salās un staigāja pa neredzētu brīnumu zemi. . .

Dienas ceļojums skautu saimi bija nogurdinājis, un nometnē jau kļuva pavisam klusi. Visi gulēja. Arī Rūdis vairs atbildēja tikai pa retam vārdam un beidzot pavisam apklusā.

Jānis vēl brīdi kavējās savās fantāzijās par tālām paradīzes malām un cieši noņēmas doties uz turieni. Kādā ceļā - nu, to izdomās vēlāk.

Tad viss viņam kļuva viegls un jauks, un pamazām viss pārvērtās. . .

. . . Liela jachta, kurā viņi brauca, jau lēnā gaitā ieslīdēja kādas salas līkumā un tuvojās krastam. Tur viegli vējā locījās palmu mežs, un uz krasta bija sapulcējušies daži melnie ar

riņķiem degunā un ausīs un sagaidīja jachtu piebraucam. Viņi lēkāja kādu savādu deju.

Tad jau Jānis Rauda bija krastā līdz ar dažiem citiem draugiem un pabrīnījās vien, ka tik drīz izdevies atbraukt uz Šejieni.

Pēc brīža viņi jau nonāca savādā mežā, kur nebija gandrīz iespējams cauri izkļūt. Ziedēja brīnumainas puķes ar milzīgiem ziediem, kļiedza nejauki skaļi papagaiļi un citi neredzēti putni. Zirafe pašlaik noņēma no visaugstākās palmas kokosa augli, un turpat gāja ugunīgais flamingo, cēli aplūkodams skautus.

Lūk, tas tik bija ko vērts!

Tad Jānim nāca prātā lauvas un milzu čūskas. Un tā kā bailes sadrebināja prātu. Ja nu te uznāk! . . . Ieroču nekādu viņam nebija, izņemot skautu nūjiņu. Gandrīz jau sāka nožēlot, ka tik dziļi ienācis svešos džungļos. Draugs Rūdis Skudra bija pazudis. Citus arī neredzēja tuvumā – laikam devušies mežā uz savu roku.

Tad viņš pēkšņi dzirdēja, ka kaut kas iespiedzās, un, paskatījies atpakaļ, ieraudzīja milzu čūsku, kas līda tuvāk. Veikli viņš taisīja dažus lēcienus un bija jau gabalā, kad ienāca prātā nejauka doma: kad tikai nu nebūtu tuvumā kāds nejauks zvērs. Pirms viņš spēja apdomāties – kā tad! – tur jau glūnēja kāda pantera lielām, zaļām kaķa acīm. Un Jānis redzēja, ka viņa jau saliecās, lai taisītu lēcieni. Salti sviedri bija jūtami uz pieres. Nu viņa mani norīs. . . Pantera lēca un pārlēca viņam pāri. Jānis apmetās uz otru pusi, bet tad sajuta panteras silto dvasu jau sev sejā, un purns tai bija jau klāt. Viņš tomēr nezaudēja apķērību un uzlēca zvēram mugurā, seķēra aiz ausīm un sāka kliegt: Palīgā, palīgā! Rūdi, nāc palīgā! Palīgā! Ee-e! . . . Rūdi, Rūdi palīgā!

Viņš sajuta, ka zvērs grib izrauties no viņa rokām, bet turēja to cieti.

Tad bija dzirdamas biedru balsis, kņada, saucieni un – Jānis atmodās. . .

Viņš bija sagrābis cieti aiz krūtīm savu draugu Rūdi un sauca: palīgā, palīgā!

„Ē, kas tad nu! Jāni, ko tu trako!“ Rūdis bija pamodies un vēla Jāni prom no sevis.

Arī citi pamodās no šīs kņadas un brīnījās, kas tur notiek.

„Skaties, sagrābis mani cieti aiz krūtīm un vēl klieudz! Laid tak nu vaļā! Vai tu pavisam stulbs esi?“

Jānis piecēlās sēdus un pārvilka ar delnu pār acīm, kā neticēdams, vai ir nomodā un savu biedru vidū. Jā, tā bija gan – paldies Dievam! Ne džungļu, ne panteras! Un jau rīts! Viss plašums dzirkstī no saules, kas jau sāk sildīt. Tur ir tā pati jaukā vieta – Zilais kalns. Lejā gul pļavas un druvas. Vidzemes birzis pacēlas šur tur puduros ka brīnišķīgas salas. Un tur pie zilgā apvāršņa kaut kur pamirdz Burtnieks ar savu spoguļi.

Jānis smaida un sajūt sevī lielu laimi un prieku: Vidzeme, jaukā Vidzeme! Viņš skrien pie avota nomazgāt acis un aizskalot visus murgus. Lai zūd visi sapņi. Kad būs liels, gan tad varēs uzņemties ceļojumu uz svešām malām.

Jānis Akurāters

aeroplāns: lidmašīna.

fantazijas: iztēles ainas par notikumiem un lietām, un vietām.

kņada: troksnis, kas rodas daudziem kopā esot.

puduris: 1. neliels, no meža atšķirts koku kopojums; (2. cilvēku vai dzīvnieku bars; 3. augu cers).

salti sviedri: auksti sviedri

uzsist telti: arī uzcelt telti.

VASARU GAIDOT

Kad uzvilksu šito vīzi,
es nokļūšu drīzi jo drīzi,
kur vasara, vasara, vasara vien
un medus un medus un piens.

Pat aizvērtām acīm tur atrast
ogas zem lapas katras
vai izcelt putnu, kas dziedāt sāk
un debesīs pazust māc.

Es uzvilksu drīzi jo drīzi
to vīzi, to vīzi, to vīzi,
lai vasara, vasara, vasara vien
un medus un medus un piens!

Gunars Saliņš

vīze: no liepas vai vītola lūkiem pīti apavi.

lūks: visparastāk - liepas mizas sloksne bez pašas ārējās mizas kārņiņus.

Kārumi

Ir pats dienvidus. Annele gul, mazajā sētsvidū uz mutes un cīnās ar miegu. Varētu jau iet arī gulēt, bet viņa domā: kā ies gulēt! – Kur palika Vasarsvētki? Tie tak ir jāizdzīvo, cik ilgi vien var, cik garī vien var. Acis gan māsas ciet. Tēvs to šorīt nav guldinājis, kā tas citus svētrītus mēdza darīt, jo tēvam šodien baznīcā iešana un tālais ciems Avotos. Viņi abi ar brāli jau agri prom. Bet lai nu arī kā: Vasarsvētkus nedrīks nogulēt. Un viņa apsviežas pret sauli.

Bet ko nu darīs? Kā vadīs dārgo savvaļas laiku?

Avotos zinātu. Tur būtu simtu ceļu ko noskriet, simtu vietu ko nomeklēt, kādi jauni brīnumi radušies Vasarsvētku naktī.

Jo ir taču šodien ārkārtīga diena, un tad arī vajaga būt notikušām ārkārtīgām lietām.

Bet domā cik gribi: atmatā nekā nav ko meklēt.

Daudzreiz, kad Annelei kaut kā iegribas, kā tas bija agrāk, māte saka: Ko nu, meit, par to! Tie ir kārumi.

„Kas tas ir: - kārumi?“

Arī pūтели māte sauca par kārumu, bet Avotos to tā nesauca. Avotos to varēja dabūt viegli, jo vecmāmiņa taisīja katru launagu pūteļa pienu. Tas nebija nekas liels. Bet te to nevarēja dabūt.

Vai tad viss tas, ko nevarēja dabūt, bija kārumi? Arī viss tas, ko bērnam liedza?

Un vai tad tāds kārumi bija kas ļauns vai arī grēcīgs?

Lai nu tas būtu kā būdams, bet kaut kāda tāda kāruma Annelei tagad ļoti gribējās. Noteikt gan nevarēja, kā īsti kāroja jaunā mūte. Viss būtu labs.

Jā, bet ko nu lai dara?

Un kā nu meitene pagrozās uz vienu, uz otru pusi, kā izeju meklējama, viņai iekrīt acīs - durvis. Jaunas durvis, bez

slēdzenes, tikai ar kliņķi aizkrampētas un ar koka tapiņu aizbāztas. Kas tās par durvīm?

Kā Annele, arvien tik asi redzīga, nebija ievērojusi, ka tēvs platajā mājiņas paspārnē bija uzcēlis mazu pieliekamo apjumīti. Tā bija tik aizvakar pabeigta un tēsta no jauniem baltiem dēļiem. Smaržoja kā mežs.

Tas taču brīnums, ka Annele šīs durvis vēl nebija virinājusi! Tūlīt to nu varēja izdarīt.

Bet māte? Ko tā teiks? Nez, vai tur drīkstēja ieiet bez atļaujas?

- Tā gulēja kaut kur dienvidu. Lai viņa gul! Annele jau tik paskatīsies, kas tai apjumītē.

Durvis vērās viegli viegli. Kliņķis pats izslīdēja no rokām. Apjumīte bija maza kā cimdīņš, bet vēsa. Balts plaukts vizēja pretī. Uz plaukta rindā stāvēja podiņi un bļodas. Kas tajās varētu būt iekšā? Tik augstu nesniedza Anneles acis. Brūno, osaino podiņu pašā vidū meitene gan pazina labi. Viņa varēja saderēt, ka tas ir krējuma podiņš. Nokrejojama piena traukus, māte arvien tajā salika visas svaigās, samtaini gludās, saldās piena virsas.

Krējums, ai krējums! Annelei izskrēja priecīgas trīsas un iesvieda viņā ar vienu rāvienu kā uguni salmos lielo krējuma kāri. Krējums tak bija tā visusaldākā kāre! Tā aprija visas citas tālklīstošās un nenoteiktās kāres pēc skābenēm vai cietām ērkšķogu pogām, jo krējuma kāri bija iespējams apmierināt tepat uz karstām pēdām.

Tiesa, kad tāda gludā, samtainā piena virsā iespieda tikai mazā pirkstiņa galu, tad tā zīme nebija vairs ne ar ko izdzēšama. Bet kas tādu zīmi nomanīs veselā podā krējuma ar negludu virsu, ar paradumu arvien robus sapludināt kopā? O, tur varēja būt bez bēdu! - Un vai tad tā nu arī kāda liela lieta? Viens mazais pirkstiņš ar krējumu! Vairāk jau viņa neņems.

Bet podiņš nebija tik lēti neņemams no plaukta. Annele izstiepa sevi no kājām līdz roku pirkstgaliem, ritināja vienā malā, otrā malā podiņu sev tuvāk, bet tas nekustējās.

Podiņš likās būt neganti smags un neklausīgs.

Bet ja ne ar labu, tad ar varu. Meitene nepacietīgi pagrūda no visa spēka, un piepeši pavisam negaidot tas padevās. Viegli kā vēja piepūsts gumijas pūslītis tas ielēca tai plaukstās, no

plaukstām notenterēja uz pleca, no pleca dancodams novēlās pāri mugurai un ieripoja kaktā.

Neizlija ne lāsīte?

Jā, ko tad tas nozīmēja, vai podiņš tukšs?

Uz sāniem apvēlies, tas gulēja.

Tukšs gan!

Meitene izvilka to no kakta. Liels robs tam bija sānos.

Karsts vien pārskrēja pār kauliem. Viņa bija saplēsusī podiņu.

Un tukšu podiņu! Tukšu!

Te nu bija lielie kārumi!

Ja māte to tā atrada, vai die'! Meitene zināja, ko tas nozīmē. Nevarēja taču katru dienu pirkt podiņu.

Turpat gulēja atplīsušais gabals.

Brītiņu viņa stāvēja bez padoma plīsumu vienā, podiņu otrā rokā. Kā nu sadabūt tos atkal kopā, kas bija uz mūžu izšķīrušies?

Tas nebija vairs iespējams, bet tam vajadzēja būt iespējamam. Kad pielika vienu pie otra, atplēstais gabals ielipa veselā kā roka cimdā. Bet vai stāvēja?

Nestāvēja pagāns!

Kaut kāds troksnis iedimdēja ausīs. Vai arī tās bija bailes, kas to sagrāba! Bet uzreiz gudrais padoms bija pie rokas. Podiņu vajadzēja atlikt tā atpakaļ, ka nekā nemana. Jā, tā gan. Tad viss būs labi. - Krampjaini turēdama atlūzušo gabalu plīsuma vietā, meitene atkal stiepās visā garumā atsniegt plauktu, un tiešām likās, ka tā izaugusi piepeši garāka, ka, pārdabīgiem spēkiem cenšoties, neiespējamais kļuva iespējams; podiņš stāvēja atkal plauktā un stāvēja tā, ka no malas nevarēja redzēt, ka būtu ar to notikusi kāda katastrofa. Ka nu tas tur tā laimīgi stāvēja, meitene kā zibens izšāvās pa durvīm. Uzlika kliņķi uz āķa, aizbāza tapiņu, apsvieda acis apkārt: klusums, kā bijis. Neviens ne redzējis, ne dzirdējis.

Nu jau būtu viss labi, bet viņa bēga. Prom, prom no tās vietas. Lieliem lēcieniem un uz pirkstgaliem, cik tik tālu varēja skriet, aizšāvās kā sikspārnis.

Arī viņas lielā kāre bija aizlaidusies kā sikspārnis. Ne acumirkli viņai nebija ienācis prātā painteresēties arī par tiem citiem podiem plauktā.

Nē, nē, nē! Tas bija cauri! Tā kā pirmīt to bija dedzinājusi kāre, tā tagad nu dedzināja kauns! Kauns, kauns!

Viņa aizbēga aiz laidariem, bet tas nebija necik tālu, viņa aizskrēja līdz tēva izraktajam jaunajam grāvim, aizlaidās, cik tālu vien varēja, pa pašu grāvi, ka galva vien nokustēja.

Bet labāk nepalika. Kauns dzinās pa pēdām.

Nelāgs, nelāgs, nelāgs bija viss.

No tā paša gala, kā ieraudzīja tās durvis, kā zaglīgi tās atvēra, kā mangoja podiņu, kā plīsumu gribēja atmānīt par nebijušu, kā atkal aizkrampēja durvis, lai nekā nemanītu, un kā nu tagad bija jābēg, jābēg!

Nelāgs, nelāgs bija viss!

Krējuma kāre un visas citas kāres bija pārvērtušās mutē par tādu rūgtumu, ka bija jāizspļauj. Bet rūgtums bija un palika.

Ilgi meitenes galva kustējās pa grāvi, bet cik ilgi bēguļos! Māte sauca. Jālaiž laukā lopi.

Klausīga tūlīt tā aizskrēja. Slepus vēroja māti. Vai viņa jau zināja ko par nedarbiem?

Māte bija laipna. Palaunagu būšot iznest pati uz ganiem. Kā citkārt Annele šo laiku būtu gaidījusi ar lielāko prieku, tā tagad tā to gaidīja ar trauksmīgām bailēm. Bet kad māte atnāca, Annele nomierinājās uz laiku. Vēl nekas. Māte piena kambarītī, kā rādījās, nemaz vēl nebija bijusi un nekā nezināja. Gan pāries labi.

Bet nepārgāja. Jo ilgāk, jo smagāk gūlās kaulos nepatīkama padarīšana. Ja māte tagad būtu jautājusi: „Vai tev kas sāp?“ un uz meitenes: „Jā!“ atbildi būtu atteikusi: „Tu audz,“ - tad Annele to nekādi nebūtu varējusi ticēt. Pavisam tam pretēji viņai likās, ka tā ar podiņa krišanu pati būtu iekritusi zemē un sarukusi maziņa, maziņa.

Otrā rītā tēvs to gribēja paguldināt. Bet Annele jau dzirdēja, ka tas izgāja agri, viņa pa pavērtiem plakstiem redzēja māti vairāk reizes ejam un izejam, arvien pētīdama, ko teiks viņas mute un acis. Vai nepaskatīsies bargi un sodoši uz viņas pusi. Tu nelāga meitene, ko tu esi izdarījusi?

Pamētājās vēl kādu laiku ar cauru miegu, tad saģērbās klusiņām un aizgāja uz ganiem. Notālēm jau dzirdēja, ka tēvs jaukā un skanīgā balsī dziedāja: „Izej, ak sirds, papriecāties!“

Citreiz arī meitenes sirds būtu priekā salēkusies, dzirdot tēvu dziedam, jo reti reti viņš to darīja vairs atmatā, bet šoreiz

viņai nebūtu tiesības priecāties par dziesmas skaņo jaukumu.

„Nu, ko tu nāc tik agri?“ tēvs brīnījās. „Vai miega badu jau tik ātri atgulēji?“

„Nemaz vairs miegs nenāca,“ meitene klusu teica.

„Nu tu gan mānies! Lai nu tev vēl ēst negribētos, bet miegu tu tak nekad nedabū krietni izgulēt, tu mazo sisenīt! Viegla jau tev tā celšanās rītos nav, to gan es pats zinu. Esi jau vēl pārāk maza.“

Un tēvs mīļi paskatījās uz meiteni.

Annelei asaras saskrēja acīs. Tas bija jauki, ka tēvs zināja, ka viņa katru rītu kāvās ar miegu. Bet viņa bija nospiesta un izvairījās tēva skatiem.

Lai kur kāda galva kustējās pār plašo atmatu, Annele to tūlīt ieraudzīja. Pēc launaga viena tāda parādījās aiz kalna no Strautu puses. Vēl nācējs nebija redzams līdz kājām, kad jau Annele zināja, kas tas tāds. Tas bija Jānis, kas kalpoja Strautos par puisī un vai ik svētdienas atrāca ciemos pie tēva.

„Krietns puisis!“ Annele bija dzirdējusi par viņu sakām tēvu kādu vakaru, ilgi noskatoties aizejam Jāni.

„Un patīkams no vaiga. Laimīga būs tā mātes meita, kas to kādreiz dabūs,“ māte bija atbildējusi.

Tā kā Annele nekad nebeidza gaidīt, ko atvedīs diena, tad arī Jānis arvien bija viņas gaidīts. „Nāks svētdiena, atrāks Jānis,“ viņa jau priekš nedēļas gala priecīgi domāja, jo Jānis bija vai vienīgais ciemiņš atmatā un pie tam jauks ciemiņš.

Stalts puisis tas bija, tēva lielumā, zilām skaistām acīm un koši dzelteniem matiem, arvien smaidīgs un lēni jautrs. Kad atrāca, visiem deva roku pēc kārtas un arī par Anneles gaitām apjautājās, it kā būtu tā liels cilvēks, un atminēja vēl otrā reizē viņas valodu un vārdus. Tas meitenei patika.

Bet šoreiz viņa negribēja satīties ar ciemiņu. Steidzīgi sagrieza lopus un aizdzina tos tālu.

Lai skriedama uz kuŗu pusi apkārt lopiem, meitene notālēm paturēja acīs mājas durvis, un viņai likās, ka par daudz ilgi cemojas ciemiņš. Beidzot visi trīs iznāca laukā. Palika durvpriekšā.

Māte kaut ko teica, pamāja uz ganu pusi.

Visi skatījās šurp.

Tas iedūrās kā karsts asmens. Kas tur bija? Kādēļ skatās uz ganu pusi? Par ko viņi runā? Par ko gan citu kā par viņu pašu!

Citādi nebija. Māte bija visu atradusi un tagad pastāstīja Anneles nedarbus. Lielie jau nežēlo mazos. Vai, vai! Nu bija visai pasaulei zināms! Kur nu lai lieku savas acis!

Jānis viņu arvien žēloja. Vēl pagājušo reizi bija teicis: "Vai nav par grūtu tai mazajai? Katru dienu ganu diena." Un kad māte bija teikusi, ka Annele izpilda jau labi savu uzdevumu, tad bija tik jauki pasmaidījis: „Nekas! Būs dienās dūšīga darba darītāja!“ Un nu? Ko lai nu viņš saka? Domās, ka nemaz nav vērts uz tādu meiteni vairs paskatīties.

Jānis aiziet gar jauno grāvi, un tēvs viņu pavada. Tālu tēvs vada. Viņu galvas nokust aiz kalna.

Arī Annelei gribētos kaut kur aiziet un neatnākt. Tur, aiz tā meža kakta, kurā iegrimušas noslēpumaini svešās mežsargu mājas - Pūces. Par tām stāsta, ka reizi no viņām vēlu vakarā izgājusi saimniece un nav vairs atgriezusies. Grūti Annelei. Viņa saprot, ka var aiziet tālu, tālu, tālu un neatnākt.

Saule jau pie apvāršņa. Laiks dzīt mājās, bet viņa ir pie pašas galējās robežas, pie dzērvju krūmiem. Kad varētu kā slika ielīst jaunajā grāvī, pašā dibenā, un nozust.

Tēvs pavadījis Jāni vai līdz pašiem Strautiem, jo nu tikai tas atkal kāpj pār kalnu. Bet uz mājām neiet. Pagriežas un nāk taisni pie Anneles, cepuri rokā nesdams. Cepurē ir kaut kas. Nu jau viņš smaida it tuvu.

„Nāc šu, meitēn! Redzi, kas man.“

Cepurē tam kucēniņš dūres lielumā. Viscauri melns, ar vienu baltu aci.

„Vai, tēt, cik jauks! Kas tev to deva?“

„Jānis. Pasauca mani līdz un iedeva. Runājām, ka būs tev biedrs.“

„Kur? Kad stāvējāt durvju priekšā?“ Annele jautāja un juta, ka pietvīkst līdz ausīm.

„Kādu durvju priekšā?“ tēvs nesaprata.

Meitene pietvīka vēl vairāk, noliecās pie kucēna, ko tēvs nolika zemē. Tāds kauns bija. Neviens viņu nebija apsūdzējis, neviens nebija runājis par to ļaunu, bet pati viņa bija iedomājusies visu sliktu. Tas viss nāca no tās sliktās šīs dienas izdarīšanas. Tēvs paskrējās nost, un kucēns ļepoja tam pakal, ar savām sprungulaini īsajām kājām, nejaudāja panākt, apvēlās kā kamois un žēli smilkstēja. Meitene uzcēla to rokās, apmīļodama paspieda, bet nu tas iesmilkstējās

kaukdams tā, ka viņa nobijās un nolika to steigšus atpakaļ zālē.

„Kāpēc viņš tā kauc?”

„Tu spiedi viņu par daudz cieši un vēl ap ausīm, kur viņam visvairāk sāp. Viņš tak vēl vārīgs un glēvs kā visa jauna radībiņa.”

„Vai tad jaunai radībiņai tā sāp?”

„Pagaidi, kad es tevi tā pa krietnam saspiešu šitajās plaukstās, tad redzētu, ko tu teiktu!” tēvs sāka smieties un rādīja savas plaukstas, tiešām lielas.

Jaunai radībiņai sāp. - Jā, tēvs gan zina! Ja viņam pateiktu par to, kas vakar bija - diez' ko tad viņš teiktu! -

„Kā mēs sauksim to šuneli? Pasaki nu, meitēn!” tēvs jautāja.

Annele pakratīja galvu.

„Sauksim viņu par Kranci, vai ne tā?”

Nekādas atbildes.

Tēvs pacēla kucēnu un ielika to atkal cepurē.

„Padzirdīsim mājā ar pienu un lai gul' nost.”

Viņš griezās uz māju pusi, bet pabrīnījies atskatījās, kad uzreiz meitene kā zibens paskrēja tam garām. Viņa bija ieraudzījusi māti, kas nāca saukt to māja.

Viņa skrēja, skrēja, kamēr aizsulusies iekrita mātei krūtīs.

„Māt, māt, es saplēsu podiņu.”

„Kādu podiņu?”

„Ar brūnajām osām.”

Māte padomāja.

„Ak to! Tas jau bija ieplīsis. Es vairs piena viņā nelēju, bet gribēju podu vaļas brīdī salāpīt. - Bet kā tad tu tā - kur tu tiki pie podiņa? Kā tu viņu saplēsi?”

Nu Annelei jāstāsta. Un viņa stāsta. Bet nezina, vai viņa ir tā īsti izstāstījusi par to krējuma kāri vai ne, bet vakarā viņa lec ap mazo būdiņu atmatā uz vienas kājas, uz otras kājas neskaitāmas reizes. Viegli, viegli viņai ir!

Bet māte? Ko t' māte bija teikusi?

Sapurinājusi tikai krietni Anneli pie pleciem un smējusies: „Tā jau nu bērniem kādreiz iziet!”

Laba, laba bija māte.

Anna Brigadere

atmata: uz laiku nekopts un neapstrādāts tīruma gabals, kas tad pāraug ar zālī un dažādām nezālēm.

laidars: iezogots zemes gabals pie kūts, kur izlaist lopus.

pūtelis: jeb kami: sens ēdiens. Tā pagatavošanai parasti ņem griķus, zirņus un kviešus, ko tad izsautē, sagraudzē un visus parupji samal, šo malumu kaisa pienā vai rūgušpienā un ēd. Dažādos Latvijas novados pūтели pagatavo atšķirīgi.

tēst: 1. sist, dauzīt; 2. nogludināt cērtot ar cirvi.

Rudzu maizes kukulītis

1.

Gar puķu dobēm un tomātiem slēpdamies, aizlien kaimiņu runcis. Viņa pelēki svītrotā resnā mugura nozib saulē. Andrejs sēž aiz avenēm garajā zālē un gaida, kad kaķis būs pa tvērienam. Kaut vienreiz to varētu noķert, pamīlot, pakasīt tam aiz auss!

Nekad tas neizdodas, lai gan runcis Mazkalnu dārzā ložņā jo bieži. Tagad ar viņš aizslīd kā nebijis, pamirdz pelēkā mugura starp ugunīgajām kresēm un dzeltenajām lauvmutītēm un pazūd.

Ko tas meklē Mazkalnu dārzā, Andrejs zina. Runcis uzglūn putniņiem, kuŗu te pilnas ābeļu paceres.

Zēns atkrīt zālē, noplūc smilgu un košļā stiebru. Nav nekā ko darīt.

Sevišķi grūti Andrejam ir tagad, kad vectēvs slims. Nu jau būs nedēļas divas, ka viņš tikpat kā nekā neēd, guļ tādā kā pusmiegā un šad un tad klusi ievaidas. Andrejs sēž pie vectēva stundām, bet ja viņš nekā nerunā, tad istabā kļūst baigi un zēns skrien dārzā. Ja nav kaimiņu kaķis jāvēro, Andrejs lūkojas mākoņos. Baltu kumeļu karavānas aiziet zilajā tuksnesī, un zēna domas kļūst tiem līdz. Prom – uz tālām, svešām zemēm.

Māte gan saka, ka viņi tagad esot tālā svešā zemē. Īstā un vienīgā zeme viņai esot Latvija. Andrejam šī Latvija ir tāla

zeme. Par to viņš sapņo. Vectēvs ir daudz stāstījis mazdēlam par savām mājām Kurzemes stūrī. Par bišu spietiem, par četriem brūniem zirgiem, par pirti, kurā atlecot no miesas visi melnumi. Neskaitāmas reizes Andrejs ir dzirdējis šos brīnumu stāstus. Bet viņš ir dzimis Kanadā, un vectēva mīļā zeme tam liekas kā pasakā.

„Zili lieli pulksteņi ziedēja pļavās. . . mana izkopts grieza vālus, pie upes tarkšķināja putni,“ tā vectēvs bieži stāsta. Andrejs šos zilos pulksteņus redz kā milzu zvanus, zem kuriem var paiet un klausīties brīnišķīgas zvanu spēles. Vectēva izkopts ir tikpat kā Kanadas medniekam šautene, un tie vāli, ko izkopts griež, nav nekas cits kā kaut kādi zemes ienaidnieki. Upes putnu tarkšķēšana ir traktoram līdzīga. Tiem vajadzēja būt milzu putniem, kas tā iztarkšķēja. Tā Andrejs visādi izdomājas par svešo zemi. Viņam ir astoņi gadi un lielas domas.

Saule spīd sarkano jāņogu ķekariem cauri. Tos varētu noplūkt un apēst ar visu sauli. Varētu salasīt sauju un ienest vectēvam.

Zēns uzceļas un palien zem jāņogu krūma. No ogām nāk sarkana gaisma. Andrejam šī gaisma liekas jūtama uz mēles – skāba. Viņš pielasa pilnu sauju ogu un iet uz istabu.

Andrejs ar vectēvu dzīvo vienā istabā. Pie vienas sienas zēna gulta, pie otras vectēva. Viņi ir ļoti saraduši, un māte saka, ka ne viņa, bet viņas tēvs Andreju izaudzinājis.

Tagad citkārt saules pilnajā istabiņā ir drūma krēsla. Vectēvs sēž gultā un ar gariem, tieviem pirkstiem brauka balto, īso ķīlbardiņu.

„Kur tad tu biji tik ilgi?“ viņš vaicā mazdēlam. „Biju aizmidzis. Sapņos ciemojos Mazkalnos, Kurzemē. Māte bija saklājusi lielajā istabā azaidu. Pašā vidū starp cepešu šķēlēm stāvēja rudzu maizes kukulītis. Es nolauzu gabaliņu, un maize izkusa man mutē, nu taisni kā cukurs.“

Andrejs nosēžas vectēvam līdzās un klausās. Stāsts par Mazkalniem viņam patīk, bet par rudzu maizi gan vectēvam nevajadzēja sapņot – vai tad viņš neatcerējās, ko ārsts bija teicis! „Tad nu rudzu maizi aizmirstiet, Mazkalnu tēv. Tā vairs jūsu vēderam neder. Būs par smagu.“

No tā brīža Mazkalnu ģimenes virtuves skapītī vairs nesmaržoja brūnie, garenie kukuliši.

„Lai nestāv vectēvam par kārdināšanu,“ māte Andrejam teica, „iztiksim mēs visi ar balto maizīti.“

Andrejam ļoti kārojās rudzu maizes. Sviests uz brūnās, smaržīgās šķēlītes, biezziens ar ķimenēm, vai vienkārši – karote skāba krējuma. Tā viņi ar vectēvu ēda agrāk brokastis.

Tagad – putra. Putra un balta maize. Taisni dūša aptekas, par tādu ēdienu domājot.

„Tas tāds jocīgs sapnis,“ saka Andrejs, un vectēvs aptausta savu sāpīgo kuņģi.

„Nolauzu galiņu un apēdu. Un zini ko, sapnī uzreiz sajutos varenī stiprs un vesels. Iedomā tik, rudzu maize.“

„Jā,“ aplaiza sausās lūpas Andrejs un raugās vectēva zilajās, šaurajās acīs. Viņš aizvien brūnās, kā vectēvs var redzēt ar tādām acu svītriņām. Laikam jau visu neredz, vai tad citādi tik bieži prasītu: „Puika, kur mana brille?“ Un brille turpat uz galda pie Dziesmu grāmatas.

„Vai tev arī kāro?“

„Kāro gan.“

Vectēvs lēni pieceļas un iet pie mazā skapiša, kur glabājas viņa pīpe, grāmatas un vēl šis un tas. Tur glabājas arī dzeltena koka kastīte, ko vectēvs sauc par savu banku. Bankā vienmēr ir nauda. Kā viņa tur gadās – Andrejs nezina. Māte saka, vectēvs sapelnījis, kad audzinājis Andreju vēl pavisam mazu. Griezis koka šķīvjus, skaistu skaistos, pārdevis un naudu līcis nost. Kur līcis? Nu, bankā. Droši vien tai lielajā, pelēkajā mājā un ielas stūrī. Tur bija arī izkārtne – banka. Kādā veidā vectēva nauda no lielās bankas pārnāk uz mazo skapīti, to Andrejs nezina. Bet vienmēr tur nauda ir un dažreiz tiek arī zēnam pa dolaram kādai iekārotai mantai. Nekad ne kārumiem. Vectēvs neatzīst kārumus.

„Ēd medu, tas arī salds,“ viņš saka zēnam tādās reizēs. Tagad nu vectēvs izņem dzelteni kastīti no skapiša. „Re, re, vēl ir divi dolariņi! Kā tu domā, puikiņ, cik rudzu maizes kukulišu mums te sanāktu, ko?“

„Bet – mēs nedrīkstam. Ārsts teica – putru,“ Andrejs stostās, jo viņam liekas, ka vectēvs nodomājis putru vairs neēst.

„Ak, ko,“ vecā vīra baltā bārdiņa nodreb smieklos. Viņš labi sen nav smējies, un zēnam kļūst pavisam jautri.

„Ar rudzu maizi vēderā latviešu zemnieks plēsa līdumus,

gāza kokus, gāja smagās vergu gaitās – ar rudzu maizi, ne putru.“

Andrejs tūlīt redz tos līdumus, kuņģus zemnieks plēš – paņēmis rokās un plēš ar skaļu troksni un tie līdumi tādi kā brezenti vai āda, vai kas vēl biežāks. Tādai plēšanai vajaga spēka. Kā zemnieks kokus gāza, tas nu ir pavisam skaidrs – pielika vīrs kokam vareno plecu un koks nogāzās kā skaida. Jā, ar rudzu maizi vēderā. Varbūt, ja vectēvs tagad dabūtu rudzu maizi, varbūt uzreiz spētu līdumus plēst.

„Ko tu domā, puika?“ Acis vectēva brūnajā sejā pavisam pazūd. Tas notiek tad, kad vīrs izdomājis kādu citiem slēpjamu stiķi.

„Es domāju – es domāju – ka tev vajaga tās maizes,“ Andrejs izsaka, un pats ir ļoti pārliecināts par to, ko saka.

„Es arī tā domāju. Un es arī domāju, ka man nu ir liels mazdēls, kas var to maizi dabūt. Pats jau es neaizbraukšu. Nav spēka.“

Vectēva vārdi pavisam sastindzina Andreju. Viņš zina, ka tēvs rudzu maizi pērk pilsētas vidū zināmā eiropiešu veikalā. Dažreiz zēns ir tur bijis tēvam līdz. Tad viņi brauca ar mašīnu.

„Ko tu par to domā, Andrej?“ Ātrāk jau spēkus neatgūšu, kamēr tikšu atkal pie kārtīga ēdiena.“

„Ko teiks māte?“ zēns vēl šaubās, un viņam no ceļojuma uz pilsētas centru bailes.

„Māte nezinās. Mēs paslepus. Šoreiz jau citādi nevarēs un tev jāpalīdz glabāt mans noslēpums.“

„Nezinu, kā tur aizbraukt,“ Andrejs bailīgi saka, lai gan pašam arī ļoti gribas rudzu maizes.

„Izstāstīšu tev ceļu. Iekāp tikai pareizā autobusā. Nekur tev nav jāpārsēžas. Piebrauksi veikalam pie pašam durvīm. Tu esi jau liels zēns.“

2.

Tā nu pēc brīža Andrejs stāv Kalnu ielas galā un, vectēva brūno naudas maciņu sauļā iežņaudzis, gaida autobusu. Tas ir viņa pirmais ceļojums vienam uz pilsētas vidū. Mazliet tā kā kut pakrūtē, mazliet tā kā lepnums silda un zēns pats sev izliekas liela un svarīga persona.

Autobuss pienāk, un puika tur iekāpj kopā ar čalīgām,

vasarīgām sievietēm. Andrejs stāv līdzās braucējam un vēro ceļu. Visu gaŗo šoseju izbraucot, neviens vairs autobusā neiekāpj. Mājiņas, krāsainas kā puķes, aizskrien vērotājam gaŗām. Sākas šaurākas ielas un īsti nami. Cilvēki steidzas, pusdienas laika tveicē sakarsuši. Kur viņi visi tā steidzas? Droši vien nevienam nav tik svarīga uzdevuma, kāds ir Andrejam.

„Upes iela,“ nosauc braucējs. Andrejā ielec kā dzirkstele, nu ir jāizkāpj lielajā pilsētā, pašā tās sirdī un jāraugās, kur tas veikaliņš ar brūnajiem kukulišiem logā. Kā par brīnumu Andrejs tos tūlīt ierauga. Mutē iesitas saldeni skāba maizes garša. Zēnam liekas, ka visa iela smaržo pēc rudzu maizes.

Viņš ieiet veikalā. Smaidīga jauna meitene, baltā pārvalkā, laipni paliecas zēnam pretim. „Ko tev vajaga?“

„Rudzu maizi. Divus kukulišus,“ Andrejs saka.

Viņa paņem kukulišus no plaukta, kur tie sēž kā brūni, spīdīgi runči, veikli ieslidina tos papīra kuliņā un izstiepj roku: „Piecdesmit četrus centus, lūdzu.“

Andrejs raugās savās rokās. Tās ir tukšas. Kur brūnais vectēva maciņš? Kur nauda? Divi dolāri. Nav, nav maciņa. Viņš ir tik pārsteigts, ka gandrīz apsežās turpat uz grīdas.

„Pazaudēju.“

„Ko pazaudēji?“ meiča smaida un spiež maizi Andreja padusē, „naudu?“

„Jā, izmetu autobusā, vectēva divus dolārus.“

Karsts vilnis iesitas Andrejam acīs. Viņš zina, tam seko asaras. Bet ko raudāšana līdzēs un kā tas izskatīsies?

„Nabaga zēns. Nu, ko. Samaksāsi nākamnedēļ, kad brauksi, vai ne? Es tavu tēvu pazīstu.“

Meiča ir ļoti laipna. Tātad Andrejs nu varētu iet. Bet kā viņš tiks mājās? Atpakaļceļa biļete arī bija maciņā. Jā, kā nu tiks mājās? Jāiet kājām. To viņš zina, ka mājas ir ļoti tālu, varbūt viņš tās sasniegs pēc divi dienām. Un ko tad vectēvs, māmuļa, tēvs? Ko viņi bez puikas? Galvas pazaudēs.

Andrejs iziet uz ielas un prāto ko darīt. Jo ilgāk prāto, jo tālāk pazūd asaras un gandrīz tāds kā dēku prieks iekrīt sirdī. Tas te ir piedzīvojums. Tik daudz grāmatās ir lasīts par noklīdušiem bērniem lielpilsētā. Un ko viņi dara? Viņi uzmeklē policistu. Kā tad!

Zēns sāk dūšīgi soļot uz priekšu, un tur jau ielas stūrī viens policists stāv, rokas plātīdams. Andrejs pieiet lielajam vīram:

„Esmu noklīdis,” viņš saka, „braucu vectēvam pēc zālēm un pazaudēju naudu.“

Policists tūlīt ņem Andreju kā mazuli pie rokas un iet uz kādu ēdnīcu. Tur ir tālrunis. Lielais vīrs brīdi runā, un drīz vien mašina ir klāt. Iekšā sēž divi policisti, tie draudzīgi ieņem Andreju savā vidū, un nu viņi brauc ārā no pilsētas.

„Ak, tu ved zāles vectēvam?” viens no policistiem smaidot jautā. „Un kas tev tur tai sainīti?”

„Tur ir zāles,” Andrejs paskaidro.

„Zāles? Tik daudz un tā smaržo kā maize,” vīrs smejas, „nu tu mūs grībi apvest ap stūri.“

„Nudien zāles. Maize – jā, bet tās ir vectēva zāles.” Andrejs atver papīra kuli un rāda savus kukulišus.

„A – rudzu maize.“

„Nujā, kad to ēd, tad kļūst vesels un stiprs,” Andrejs stāsta, „vectēvam tās ļoti vajaga.“

„Jā, jā – tā jau laikam būs,” abi vīri pievienojas, un viņiem ļoti nāk smieklī.

Andrejam liekas mazliet mulķīgi apsmiet viņa ticējumu. Bet nav vērts strīdēties. Policisti ir laipni un brauciens jauks.

Nav necik ilgi, jau parādās Kalnu iela, mājiņas, visi pazīstamie koki malās, un tur ir Mazkalnu mājiņa. Zēnam liekas, ka atkal būtu jāraud, šo mīļo vietu ieraugot. Viņš izkāpj un saka paldies.

„Nu, tad saki vectēvam, lai tas labi ātri kļūst vesels,” policisti pamāca.

„Kā tad!”

Māja ir klusa kā vienmēr priekšpusdienā. Andrejs ieiet istabā un redz, ka vectēvs stāv pie loga.

„To nu es gan nedomāju, puika, ka tu maizi vedīsi tik stingrā apsardzībā,” viņš smejas, un baltā ķīļbārdiņa izslejas uz augšu. „Tad tu naudu pazaudēji un izlietoji savu Mazkalnu gudro prātu, lai pārklūtu mājās.“

„Un te ir maize,” Andrejs laimīgi saka.

Viņi nu abi steidzas virtuvē.

„Rudzu maize, rudzu maize,” runā vectēvs un nogriež galiņu. „Galiņš tev, vidiņš man.“

Lielā kārē viņi kož šķēlēs, un nekad Andrejam nekas tā nav garšojis kā šī paša vestā rudzu maize.

Tagad arī Andrejs sajūt, ka varētu gan lūdumus plēst, gan

vergu gaitās iet, viss pasaules spēks ir viņā.

„Tu nu gan man esi puika,“ vectēvs slavē, „lietas koks. Mazkalns. Nu redzi, cik kluss mans vēders palika, rudzu maizi dabūjis. Un nu iziesim dārzā.“

Viņi rūpīgi savāc drusciņas no galda, ietin maizi kulītē un nes uz dārza būdiņu. Tur, zem vecas vienritenes, būs rudzu maizei paslēptuve. Tik ilgi, kamēr tā drikstēs atkal gulēt Mazkalnu virtuves plauktiņā.

Tad vectēvs atsēžas pītājā krēslā zem ābeles un aizsnaužas.

3.

Paiet dienas trīs. Lielā ticībā Andrejs vēro vectēvu, kā tas rītos atkal ceļas no gultas, lasa Bībeli, iet dārzā un pakaplē dobes. Liekas, ka dienu no dienas, rudzu maizi ēdot, spēks atgriežas vecajā vīrā.

„Vai tad tev, tēv, kuņģis vairs nesāp?“ māte norūpējusies jautā.

„Nē, nemaz,“ viņš atbild un mirkšķina Andrejam ar šaurajām, labsirdīgajām acīm. „Puika man iedeva zāles un vesels esmu.“

„Ej nu ej. Ko jūs te abi māžojaties,“ māte nosmejas. „Puika un zāles.“

„Kā tad. Nu tik, kad braucat ar Jēkabu uz pilsētu, neaizmirstiet nopirkt rudzu maizi. Un paņemiet puiku līdz. Viņam pilsētā kārtrojama viena otra lieta.“

Māte tā aizdomīgi abus noskata, bet gudrāka viņa no šādas runāšanas neklūst.

Andrejs izmetas dārzā un iekrīt smilgās un baltajās margrietās aiz aveņu ceriem.

Vectēvs ir vesels! Un kas par vareniem vīriem tādi latvieši bijuši! Ko viņi visu gan iespējuši ar rudzu maizi vēderā.

Mākoņu karavāna lēni aizklīst zilajā debesu tuksnesī. Uz tālām zemēm. Uz tālām zemēm. . .

Irma Grebзде

apvest ap stūri: piemānīt, piekrāpt, pievilt.

azāids: maltīte.

lietas koks: tāds koks, no kā var pagatavot izturīgu un noderiģu

priekšmetu. Pārnestā nozīmē arī cilvēkus dēvē par „lietas kokiem“, ja grib teikt, ka kāds ir gudrs vai labs sava amata pratējs.

pulksteņi: šeit runa par puķēm, kam ziedi atgādina zvaniņus. Ziedi visparastāk zili.

taisni dūša aptekas: kļūst nelabi ap dūšu, šķebina.

vāls: visa zāle, ko plāvējs ik izkopts vēzienā nopļauj un kas tad sagulst taisnā strīpā; izkopts vēzienu platuma plāvums. Tikko plāuta plāva ir vienos vālos.

vienritene jeb riča: stumjami rokas rati uz viena riteņa. Ričas daudz lieto saimniecībās, dārzniecībās, u.c., lietu pārvadāšanai.

TRĪS ZVAIGZNES

Vienā tumšā vakarā
sarkanbalta debess mirdz, –
sarkanbaltās debesīs
atviz trijas zelta zvaigznes.

Viena zvaigzne Kurzemīte,
otra zvaigzne Vidzemīte,
treša zvaigzne zvaigznājā,
tā bij mīlā Latgalīte.

Jānis Rainis

Pateicības dienas tītars

Jāniša tēvs stūma iepirkumu ratiņus cauri veikalam uz kasi, un Jānītis soloja līdzī, ar vienu roku pieturēdamies pie spožā stieplu sieta. Ratiņos gulēja tītars. Pilnīgi sagatavots bāšanai krāsni. Bāls un svinīgs, salocīts blīvā bundulī, ievīstīts caurspīdīgā celofanā, izdailots ar etiķeti, uz kuņas bija atzīmēts svars - divpadsmit mārciņu un cena - četrdesmit deviņi centi mārciņā. Jānītim tas likās ļoti ievērojams svars un visai liela summa, un viņš aplūkoja tītaru ar gandarījumu, kas gandrīz līdzinājās mīlestībai.

Līdz šim tītarām bija nostaigāts diezgan garš ceļš, un to varēja apzīmēt par ievērojamu Jāniša uzvaru. - Jānītis gāja tikai otru gadu skolā, bet jau bija ievērojis, ka amerikāņiem ir tikai divi tiešām nozīmīgi svētki gadā - Ziemsvētki un Pateicības diena, „Thanksgiving Day.“ Nevienam gan nemācēja Jānītim īsti paskaidrot, kam un kāpēc jāpateicas. Tētis sacīja, ka Pateicības diena laikam būšot kaut kas līdzīgs plaujas svētkiem, bet māte domāja, ka tās esot apkūlības. Bet tā kā Jānītis bija dzimis Vācijā, dīpišu nometnē, tad nevienu no šiem apzīmējumiem viņš īsti neizprata. Bet patiesībā nemaz nebija tik slikti, ja nezināja, kam par ko jāpateicas, atkrita daudz raižu un neveiklu uztraukumu, kādi allaž atgadījās, ja kāds onkulis vai ciemiņš atnesa dāvanu un gaidīja pateicību. Tieši tas Pateicības dienā bija visjaukāk, ka varēja mierīgi nodoties priecīgai svinēšanai, neraizējoties ne par ko citu.

Tāpat kā Ziemsvētki nebija nekādi Ziemsvētki, ja istabā nestāvēja eglīte, arī Pateicības diena nebija Pateicības diena, ja pusdienas galdā neparādījās tītara cepetis. Kas zina, varbūt pateicība pienācās nabaga tītariem, kas tajā dienā tūkstošiem un miljoniem nolika savas galvas, lai iepriecinātu svinētājus? Cik tītars bija izšķirīgi svarīgs, to Jānītis labi iegaumēja jau pagājušajā gadā. Otrā dienā pēc svētkiem visa skola runāja

tikai par tītariem, cik kuŗam tas bijis liels un varens, ar ko pildīts un kā pasniegts. Klausīdamies biedru valodās, Jānītis rāvās arvien mazāks, jausdams tuvojamies un nobriestam katastrofu. - Kad visi bija izstāstījuši savas tītaru lietas, biedru acis neatvairāmi pievērsās Jānītim, kas visu laiku nebija bildis ne pušplēsta vārdiņa. Viņa rīkle bija sausa, krūtīs grūti cilāja pazemojums, kuŗa smagumu un dziļumu tas atskārta tikai pamazām. Viņš bija Pateicības dienā ēdis vistu! Ļoti garšīgu, sviestā skaisti nobrūninātu vistu, ko māte bija cepusi ar lielu rūpību un nevainojamu prasmi, bet apstulbums un nesapratne biedru sejās rādīja, cik ērmīgs, nožēlojams, gandrīz noziedzīgs notikums bija - Pateicības dienā ēst kaut ko citu nekā tītaru. Ja tas varbūt nebija tieši noziegums, tad neparasts un nedzirdēts trūkums, kas bagātā valstī nozīmē apmēram to pašu. Saprotams, Jānītis jau varēja biedriem melot, bet tas nebija viņa dabā, un tas arī nekā nepalīdzētu: svarīgi jau bija nevis tas, ko domāja citi, bet ko viņš sajuta pats. Un sajūta bija briesmīga: ļaudis, kas Pateicības dienā neēda tītaru, nebija pilnvērtīgi! Uz spēles atradās ne tikai viņa paša, bet visas ģimenes gods! -

Biedri brīnījās, smējās un zobojās, bet diezgan ātri aizmirsā Jānīša Pateicības dienas vistu, tikai viņš pats to atcerējās pie katras maltītes. Jānītis nepiedēŗēja pie tiem ērmīgajiem puīšiem, kas vairījās atzīties, ka ir latvieši. Viņš nebūt nebaidījās skalj runāt latviski ar vecākiem, kad viņu dzirdēja skolas biedri, jo prast lieku valodu jau bija priekšrocība, nevis negods. Varbūt tieši tāpēc viņam negadījums ar svētku maltīti nepatika vēl vairāk. Ja cilvēks kādā vienā lietā jūtas drusku pārāks par citiem, tad arī visās pārējās tam gribas būt vismaz līdzvērtīgam.

Sogad viņš sāka cīņiņu par Pateicības dienas tītaru jau laikus. Sākumā tēvs sauca viņa paskaidrojumus un iebildumus par blēņām, bet Jānītis neatlaidās, un, kad arī māte beidzot pievienojās, ka Jānītim jājūtas biedru vidū kā pilnīgam un līdzvērtīgam, tēvs pašā Pateicības dienas priekšvakarā piekāpās, un viņi abi ieradās veikalā.

Tītaru kalni, kas pacēlās uz veikala plauktiem un piepildīja saldētavas, Jānīti tik ļoti samulsināja, ka tas nepaguva izmanīgāk pievērsties atsevišķiem putniem, ko tēvs, rūpīgi pārbaudīdams svaru un cenu, ātri izlaida caur savām rokām.

Un pirms Jānītis atjēdzās, tēvs, kas nekur un nekad netērēja laiku, jau bija izvēlējis savu tītaru, ielicis ratiņos un stūma uz augļu stenda pusi pēc skābiem, cietiem āboliem, ar kuņģiem māte bija nodomājusi svētku tītaru pildīt. Jānītis tecēja ratiem līdzī un domāja par sēņu, vēžu, gliemežu un turku piparu pildījumiem, par kādiem atcerējās runājam skolas biedrus, bet saprata arī, ka šad tad vecākiem tomēr jāatvēl zināma rīcības brīvība; ja viņi piekāpās līdz tītaram, tad pildījumu pieklājības dēļ pienācās atstāt viņu zināšanā.

Prieks un gandarījums tikai reti ir pilnīgs. Jo ilgāk Jānītis pētīja savu tītaru, jo mazāks tas rāvās un beidzot gluži neatvairāmi noveda pie drūmājām aizdomām, ka tēvs izmeklējis tieši vismazāko putnu visā veikalā. Jānītis grūti nopūtās: grozīt te vairs nekā nevarēja. Viņš pazina tēva pamatību un zināja, cik stingri tas izveda savus nodomus, cik dzelžaini krāja, lai nopirktu automobili par skaidru naudu, un cik sīksti turpināja taupīt, lai drīzāk tiktu pie savas mājas. Viņš bija apsolījis tītaru, un tītars bija nopirkts! -

Kad zaļie, cietie āboli bija iekrauti ratiņos un Jānītim uz kārā zoba noziedots stienītis mandeļšokolādes - jo, kaut gan taupīgs, gluži necilvēcīgs jau viņa tēvs nebija, tie piestūmās galā pie kasiera. Gandrīz katros ratiņos gulēja pa celofanā ievīstītam tītaram. Daži bija ļoti lieli, ne vairs bāli, bet brūni sarkani, ar varen raupju, zilganpunktainu ādu uz ķūlēm, resnām un smagām kā šampanieša pudeles. Tieši tuvākā kaimiņa ratos gulēja īsts milzenis. Pret to Jāniša tītariņš izskatījās gluži kā prāvāks cālis vai vidēja vista. Tītaru ķēniņš Jānīti fascinēja. Viņš lēnām atkāpās no saviem ratiem un collu pa collai tuvojās kaimiņam, nenovērsdams acis no lieltītara.

- Tas tikai bija putns, strauss, ne tītars! To vispār tik tikko varēja iespīlēt prāvajos veikala ratiņos. Cik gan tas varētu svērt? Lūk, ja viņš spētu saviem skolās biedriem nosaukt šādu zvēru par savu Pateicības dienas tītaru! Tas paceltos kā brūns un sīvi smaržojošs kalns uz viņu pusdienu galda tā, ka māti un tēvu otrā pusē nemaz nevarētu vairs redzēt! Viņi visi trīs varētu paēst no viena paša stilba vai pat spārna. Ne jau ēšanai bija vajadzīgs tītara milzīgums, bet svinīgumam un pašapziņai.

- Jānītis domāja, vai tas būtu tik liels noziegums, ja tagad, kad viņiem bija īsts, kaut arī neliels tītars, viņš, runādams ar

biedriem, pieliktu pāris mārciņu noapaļojumam? - Viņš tikai nezināja, cik lieli vispār tītari varēja būt. Varēja nosaukt kādu pārmērīgu skaitli un krist vēl lielākā izsmieklā. -

Viņš atgāza galvu un pacēla acis pret sešas pēdas gaŗo atlētu, kam piederēja varenais tītars, un aiz milzīgajām, svītrainā "T" kreklā iespīlētajām krūtīm un tuklās pakakles redzēja tikai melnus nāsu caurumiņus.

„Sēr,“ viņš vaicāja smalkā balstiņā, „lūdzu, cik mārciņu sveŗ jūsu Pateicības dienas tītars?“

Nāsu caurumi pasvērās drusku uz priekšu, parādījās uzacis un šauras, iezalģanas acis starp bieziem, mazliet uztūkušiem plakstiem:

„Trīsdesmit četras ar pus mārciņas, jaunekli.“

„Trīsdesmit četras ar pus mārciņas!“ bijīgi čukstēja Jānītis.

„Vai tu domā, ka tev ar to pietiktu kārtīgai maltītei?“ vaicāja vēl milzis.

Jānītis kautrīgi un steidzīgi pamajā ar galvu un steidzās pie saviem ratiem, kuŗu dibenā nevarīgs un bāls, augšpēdu nokritis, gulēja viņu mazais tītariņš, izskatīdamies pret lielajiem, zaļajiem āboliem kā izvārdzis nabaga slimnieks.

- Cik grūti nācās cinīlies par cienījama pilsoņa stāvokli! - domāja Jānītis. - Cik grūti bija izkaŗot jau šo mazo tītariņu; cik grūts cīniņš stāvēja priekšā visu nākošo gadu, lai nākošajā Pateicības dienā iegūtu kārtīgu, cienījamu, īstu - trīsdesmit četras ar pus mārciņas smagu tītaru.

Anšlavs Eglītis

etikete: īpaša zīme uz iesaiņojuma, kuŗā atzīmētas pircējam svarīgas ziņas par pēkamo mantu.

ķūles: putna stilbiņi.

sīvs: 1. kodīgs, rūgts, ass – kā sīva smarža vai garšviela; (2. bargs, skarbs negaiss; 3. dusmīgs cilvēks).

MĪKLA PAR GAĶO PUPU

Balts balts maisiņš,
melnmelna saitīte,
pārtrūkst saitīte,
saplīst maisiņš –
izlec princese,
mākoņos kāpēja.

Pa zaru zariem,
pa stīgu stīdziņām,
pa lapu lapiņām,
pa ziedu ziediņiem
uzkāpa princese
līdz debess vārtiem.

Anna Brigadere

Pasaka par zelta ābeli

Kādam vīram nomira sieva. Pati aizgāja uz debesīm un atstāja šim mazu meitiņu. Nu nebija neviena, kas viņai saglauž galvu un sapin matus. Tā vīram bija žēl, jo meitiņai bija skaisti mati, un pat bites pievīlās, kad viņa vasarā sēdēja pļavā un viņas bizes starp brūnām smilgām mirdzēja kā tekošs medus. Un vīrs precēja citu sievu, lai būt kāds, kas bērnam sasukā galvu.

Bet bizes nu bija meitiņas nelaiمة. Kad kaķis izlaka pienu, tad pamāte grāba meitiņai aiz bizēm; un kad gribēja to pērt, tad bija viegli noķert aiz bizēm. Vasaru, kad bites dūca pļavā, pamāte piesēja viņu aiz bizēm tumšā istabas kaktā, kur karājās šūpulis. Tur gulēja pamātes bērns ar lielu galvu un stīvām acīm, un viņai tas bija jāšūpo dienu un nakti.

Reiz meitiņa, nakti izvārgusi, bija dienvidū aizsnaudusies,

bērns izkrita no šūpuļa un dabūja pierē punu. Pamāte par to meitiņu sadauzīja un izdzina mežā, lai vilki, lāči to saplosa. Bet tēvam viņas bija žēl, tas sauca viņu atpakaļ un, kamēr tā stāvēja aizdurvē, nedrīkstējama acu pacelt, ilgi runāja un bārās ar pamāti. Tad viņi nodeva meitiņu pie kāda dievbijīga un skopa saimnieka, jo mācību viņai vajadzēja dabūt.

Saimnieks prata skaitīt.

Viņš skaitīja pātarus, skaitīja naudu; skaitīja gājēju soļus un kumosus pie galda. No agra rīta līdz vēlai naktij viņš bija uz kājām un redzēja katru soli, un viņa bargās uzacis valdīja par sētu un lauku. Viņš bija kungs par gājēju darbu un miegu. Un arī par viņu sapņiem. Nakti, kad ļaudis iekrita īsā dusā, murgos pār viņiem vēl slīdēja saimnieka uzači kā divi plēsīgi putni.

Vasaru meitiņa gāja ganos. Saimniece deva viņai līdzī plānu rīcību maizes. Viņa to dalīja ar savu suni un iemīļoto aitiņu. Viņu baroja mežs un krūmi. Veci celmi ar zaļām bārdām aicināja viņu pie zemenēm, lazdas baroja ar riekstiem un sprogaini purva ciņi ar mellenēm un zilenēm. Lapas un zāles, puķes un apīņi prata vīties un glauties maigāk kā cilvēku sirdis. Un kad viņai gribējās glāstu, viņa lika pie vaiga liepu lapu vai tina ap galvu noreibušu apīņu stīgu.

Bet tad nāca ziema un nobraucēja lapas no kokiem un ogas no ciņiem, un pār laukiem un norām, un lejām klāja baltu galdautu. Saules rieti aizdedza dzeltenas vaska sveces vara lukturos, egles stāvēja baltās sniega cepurēs un jostās, un likās, ka nu sāksies svētki. Bet tās bija tikai klusas vasaras bēres. Nebija nekā ko ņemt no baltā bērū galda. Nevienš nenāca mieloties, tik irbe vai zaķītis pārtecēja no viena purva uz otru, atstādami sniegā retas bailīgas pēdiņas.

Mežā bija tikai sniegs. Sniedzītes knābāja sasalušās sērmūkšas, tā bija vienīgā skaņa, ko varēja dzirdēt - tik kluss tur bija un tukšs. Putni atstāja mežus un lidoja ap pūņiem un rījām. Bet saimnieks bija pratis dzīt darbu. Labība bija izkulta un noglabāta klētī, un uz viņa tīri noslaucītiem celiņiem nevarēja atrast neviena grauda.

Nu nāca naktis kā melni lāči, kuņģi grib tikai gulēt. Noguruši darba vīri līdz ausīm ierakās viņu tumšās pinkās, lai izgulētu vasaras grūtumu. Bet jaunās sirdis smacēja garās naktis, un viņas cīnījās ar tām kā ar gurdiem milžiem. Jauni puīši un

meitas nevarēja naktis nomocīt un svaidījās bez miega gultās, kamēr vēl vectēvs nebija aizdedzinājis rīta skalu. Viņi gāja vakarēt, meta platā maizes krāsnī sārtas priežu šķiļas. Uguns sprēgāja un blāzmoja istabas krēslā. Puiši vija vaļņus un vija valodas. Meitas sēdēja pie baltām linu kodelām, ratiņi dūca, un dūca dziesmiņas, kuŗas pašas kāpa no krūtīm.

Mātes ņēma ciemos līdz bērnus, un tie pārnāca ar baltas maizes kukulīti padusē. Arī mazajai pameitai gribējās kaut kur aizskriet, sasildīt rokas pie kādas labas sirds un dabūt dāvanīņu. Un kad saules riets pār nosnigušiem nokalniem izlēja dzeltenu atspīdumu, viņa, krizdama pār kupenām, skrēja uz veco meža ābeli ganu ceļa malā, kuŗas tumšos, pinkainos zaros vēl drebēja dažas sarkanas lapas un reti sasaluši āboliņi. Viņai likās, ka šis koks ir viņas, jo neviens nemeklēja sev prieka zem tā asiem, mežonīgiem zariem un negribēja tā rūgto augļu. Viņa pastāvēja kādu brīdi zem sērā koka, kamēr viņai pie kājām sniegā dzisa dzeltens saules riets un aiz meža aizdegās vakarzvaigzne. Tad viņa norāva dažus aukstus dzeltenus āboliņus un gāja uz māju.

Saimnieks skaitīja savus maisus un savus šķiņķus un lūgšanas par mājas būšanu. Un tad vēl viņam atlika diezgan daudz laika rēķināt un pārdomāt. Tā viņš atrada, ka pa ziemu viena mute mājā ir lieka. Bet viņš negribēja atlaist gani bez algas. Viņš noskaitīja tai simts pupu un atlaida to.

Meitiņa sabēra pupas priekšautā, atsacīja ardievu saimniekam un saimniecei un paturēja savā rokā kādu brīdi ganu suņa balto ķepu, kuŗš viņai sirsnīgi paskatījās acīs un aplaizījās aiz draudzības. Viņa aizgāja pie meža ābeles, kuŗa tāpat stāvēja kupenām pievērtā ganu ceļa malā ar nesukātu galvu, drupināja pirkstiem tās sarepējušo mizu un domāja, kurp iet. Viņai gribējās pie māmas. Bet tētis teica, ka māma esot aizgājusi uz debesīm. Un debesis bija tik tālu aiz nosnigušiem nokalniem, pār kuŗiem sēri gūlās vakara krēsla. Tā ar sirdi viņa gāja pie māmas, bet ar kājām veco ceļu uz tēva mājām.

Viņa nonāca tur krēslā. Suns piecēlās tumšajā priekšnamā un glaudās viņai pie kājām. . . Brīdi viņa palika stāvot ar aizmūrētu elpu, un sirds viņai gāja: tuk, tuk, tuk. . .

Istabā tēvs runāja ar pamāti. Pamāte runāja cieti un asi, tēvs klusām, kā labinādamies. Tad pamāte bārdamās nāca uz

durvju pusi. Suns apsitās meitiņai ap kājām, domādams, ka viņu grib dzīt ārā. Meitiņai aiz bailēm paspruka priekšauta stūris, un visa vasaras pelņa izbira paslieksnē. Tikai viens mazs pupas grauds palika starp pirkstiem. Viņa pārlēca pār slieksni un devās projām, domādama iet pie māmas.

Sacēlās vējš un sniegpuenis. Debesis ar zemi griezās, un nevarēja izšķirt, kur kalns, kur leja. Tad mākoņi izjuka, un mēness pilnā spožumā apgaismoja sniega deju. Te balti jātnieki cits pakal, citam laidās pār kupenām, te gane ar aitām, ietinusies vējā un sniegā, slidēja meitiņai garām. Gaiss bija pilns mirdzošu ledus puteklišu, un nebija ne zemes, ne debesu, tik starojošs gaismas dārzs, kurš griezās, sajaukdams rītus un vakarus.

Meitiņa vairs nemanīja savu kāju un bez elpas pakrita sniegā. Pupas grauds, ko viņa vēl nebija apēdusi, izkrita no sastingušās rokas. Un tavu brīnumu - tur zars aiz zara sāka stiepties uz augšu savāds koks: slaiks un mirdzoši zarots kā pupa ziedos. Sniegs izkusa tai vietā, zeme atsila, zāle zaļoja, un puķes atvēra savas aizmigušās acis. Bet pupa auga, un viņas galotne sniedzās debesīs. Apkārt pa lauku auļoja balti jātnieki, un gane, ietinusies vējā, dzenāja savas sniega aitiņas, bet garā pupa stāvēja slaiki un klusi kā aizdedzināta svece, un neviens zars tai nepakustējās, it kā tā skaitītu lūgšanu. Un brīnišķīgs vieglums šūpoja meitenes rokas un kājas. Viņa tvērās pie mirdzošiem zariem, un tie cēla viņu uz augšu pašās debesīs. Ko viņa tur augšā redzēja, kas to mums pasacīs? Tik mēs zinām, kā tai vecu ļaužu dziesmiņā:

Redzēj' Dievu spēlējot,
Eņģelišus dancojot.

Un vēl mēs zinām, ka viņa tur satika māti. Tā sasildīja viņas nosalušās rokas savās siltās baltās rokās un iespieda viņai sauļā brūnu sēkliņu no Aizsaules dārza.

„Iesēj to zemē, tur tev izaugs zelta ābele.“

Tad viņa vēl noglaidīja meitiņai galvu un pavadīja viņas kājiņas, kuŗas nedroši staigāja pa debesu tekām, līdz pupas zariem. Viņa ķērās pie tiem un kāpa lejā, turēdama sauļā Aizsaules sēkliņu. Un viņai bija tik viegli un saldi, it kā viņa pati būtu sēkliņa, kuŗa laižas no debesīm ar divām vieglām plīvām - savām rokām.

Kad viņa bija nokāpusi, garā pupa saņēma savus zarus un

pacēlās gaisā. Tai vietā pameita iemeta Aizsaules sēkliņu, un pa nakti tur izauga zelta ābele. Zari bija nolikuši un turēja mirdzošu ābolu virknes.

Saskrēja ļaudis: tavu brīnumu! Aiz kupenām zaļo zeme, un noplīsis bāra bērns sēd zem zelta ābeles. Nu, zināms, visi gribēja viņu pašu un viņas nevīstošo dārzu. Pats ķēniņš zelta

karietē atbrauca viņai pakaļ un aizveda viņu uz savu pili. Un ābele nāca viņai līdzī, starodama pār tukšiem sniega laukiem.

Kārlis Skalbe

kupena: vēja sadziļa sniega kaudze.

mājas būšana: saimniecības darbu un dzīves paradumu noteikta kārtība, mājas dzīves norise.

plīva: 1. sausa, viegla plēvīte kā dažām sēklām lidlapiņa; (2. plāna, sausa ādiņa; 3. plāni atlupusi kalķu kārtiņa).

pūnis, pūnītis vai pūne, pūnīte: mazs, zems šķūnītis (arī jūrmalā, mežā, u.c.), vai arī piebūvīte pie kūts, stallja vai rijas.

sērmūkšas: sērmūkšļa jeb pīlādža ogas.

Pērle

Vārds – pērle – mums, bērniem, domās mirdzēja kā kaut kas neredzēti brīnišķīgs. Bijām lasījušas grāmatas par pērļu zvejniekiem, pērļu skaistumu un dārgumu.

Kad tēvs pārveda no tirgus jauno ripaino ķēvi, mēs kā vienā balsī saucām: „Tā būs Pērle!“

Tā arī palika. Pērle patiesi bija ļoti skaists zirgs ar cēli izliektu kaklu, tumšiem sāniem un gažām pelēkām kājām. Mēs bijām ģimenē četras, un katrai jau piederēja viens zirgs, tādēļ lielā nepacietībā gaidījām, kurai tēvs piešķirs Pērli. Tēvs vilcinājās, sacīdams, ka ķēvei neesot laba daba un viņš labāk par to zināšot pats.

Mums, meitenēm, pret saviem zirgiem bija nopietni pienākumi. Vasarās mēs tos jājam ganībās, sukājām, pinām tiem astes, lai tās vējotu kuplas un vilnotas, slepeni nesām uz kūti mātēi čieptus maizes gabaliņus un rūpējāmies, lai zirgiem nebūtu aizjūgā iegrauzti pleci.

Mūsmājās zirgi pie bērniem tā bija pieraduši, ka necēla ne

ausu par visām šīm izdarībām. Bet Pērle bija te jauna, un mēs drīz vien ievērojām viņas divvainības. Galvenais, kas mums pie šīs ķēves nepatika, bija tās ārkārtīgais slinkums. Stundām tā varēja stāvēt pļavā, lūpu atkārusi, acis aizvērusi, un snaust. Iejūgta ratos, viņa tik lēni cilāja kājas, it kā tās būtu no svina, un bija liela māksla piespiest Pērli rikšot. Pātagu mūsu zirgi reti redzēja, taču, ar jauno ķēvi braucot, tēvs vienmēr nodrošinājās ar šo iebaidīšanas līdzekli. Iepircies jau nu viņš bija ar šito slinko lopu!

Bez slinkuma ķēvei piemita vēl viena nelaba īpašība – bailes. Viņa baidījās vai izlikās baidāmiešiem no katra skrumšķīša celmalā, no eglītes pļavas galā, no suņa, pat no savas ēnas. Sabijusies ķēve spējī lēca saņus vai izslējās uz pakalķājām un valbīja baltas acis. Tomēr uz skriešanu viņu nekā nevarēja piedabūt.

Mēs, māsas, bijām veiclas jātnieces arī bez spožiem sedliem un zābakiem. Mēs turējāmies zirgiem mugurās kā pielipušas un reti nolaidāmies zemē. Visu vasaru neviena no mums nemēģināja sēsties Pērlei mugurā. Pat drošsirdīgā Ērika tikai atmeta ar roku: „Ko nu! Ar tādu gliemezi!“ Nebūtu arī nekāda prieka kūlāties uz Pērles platās muguras soli pa solītim. Mēs gribējām auļot tā, ka vai bizes skrēja nost no pakauša. Retais ar jauno ķēvi arī brauca, un tā viņa mūsmājās neiemantoja nekādu mīlestību.

Ziemā mēs, divi vidējās māsas, gājām pilsētiņā skolā. Tēvs mūs tur pirmdienas rītos aizveda un sestdienās pārveda. Sestdienas mēs ar Mirdzu ļoti gaidījām. Tik ļoti jauki bija, no skolas nākot, Griķu sētā ieraudzīt mūsu zirdziņu gaidām. Nu varēs braukt mājās, pieēst pilnu vēderu, izskriet visas iemīļotās vietīgas kūtišs, pagalmā, pļavās!

Mēs pilsētiņā dzīvojam pašas par sevi mazā, nekad nepiekurināmā istabiņā. Tur bija galds, divas gultas un maza plītiņa, kas iekurinošs stipri dūmoja. Tādēļ, mēs bieži neko nevārijām un pārtikām no spēķa, maizes un piena. Piens, priekšīņā stāvēdams, kanniņā dažkārt sasala, un mēs drebinādams sūkājām ledus gabaliņus, sapņodams par mūsmāju lielo, mīļīgi silto istabu un karstu zupu uz galda.

Sestdienās māte mūs sagaidīja ar pīrāgu cepienu vai burkānu rausi. Kādi tie bija gardumi!

Kādā sestdienā, no skolas nākdamas, ieraudzījām Griķu pagalmiņā stāvam Pēri.

„Nu tad šodien sataisies uz gaŗo braukšanu,“ Mirdza nopūtās, „ne vakariņas, nekā. . .“

„Labi, ja ap pusnakti aizvilksimies,“ arī es saŗgu. „Tētim nu gan bijusi ideja – sūtīt mums pretim ŗo slinkuma maisu!“

Izrādījās, ka Pērle, malkā braucot, bija nometusi pakavu un Ērikai vajadzējis vest to apkalt. Te nu mēs bijām – izsalkuŗas un saŗguŗas ar ŗo slinko, skaisto ķēvi! Tināmieŗ kaŗokos un sēdāmieŗ ragavu kulbā.

Lēni ķāpodama, galvu zemu nokārusi, ķēve virzījās pa pilsētiņas ieliņām, nelikdamās ne zinis, ka mēs aizmugurē viņu klusībā saukājām, kā nu pratām.

„Blakts, ne Pērle,“ Mirdza vaidēja, „visi cilvķeki uz mums raugās, kā mēs velkamies!“

Nu arī es ievēroju, ka gaŗāmgājēji tā pussmiedāmieŗ, puslīdzjutīgi mūsos noraugās. Un kur tad vēl tie citi, kas ragavās strauji palaida gaŗām! Ak, ŗito kaunu! Ierāvām galvas kaŗoku siltajās apkaklēs un klusējām.

„Pagaidait vien, lai tiekam ārā no pilsētas! Tad es viņai, nudien, ko parādiŗu,“ Ērika klusu ŗņāca. Bet mēs neticējām par ŗo parādiŗanu.

Beidzot pilsētiņa palika aiz mums. Balts, gluds lielceļŗ aizstiepās tālu gar vientuļām ceļmalas mājām.

„Pusdienās būs cūku kājiņas, kāposti. . .“ Ērika kārdināja. „Nu?“

„Būs – ap pusnakti,“ es atkal nopūtos, „kam tad pusnaktiŗ gribas ēst!“

Ērika piecēlās kulbā stāvus, izslēja pātagu un bez ķēlastības ar to uzgāza Pērles apaļajam sānam.

„Nu! Nu! Kusties!“

Pērle pakustināja melno asti un, kā mūs izsmiedama, apstājās paosņāt kādu tumŗāku sniega kunkuli uz ceļa.

„Nu, ute!“

Lēnā soli Pērle virzījās tālāk.

„Rādi nu! Tu taŗu solŗji!“ mēs uzbrukām Ērikai. „Kājas arī sāk salt.“

„Labi!“ Ērika iesaucās. „Mēs viņu nobaidiŗim, gan tad skries.“

„Nobaidiŗi? Kā?“

Ērika bija kaut ko izdomājusi. Māmuļa viņai tikko bija noadījusi koši zaļu cimdu pāri. Ar tiem varēja Pērli piespiest rikšot. Mēs abas ziņkārīgi vērojām lielās māsas rīkošanos.

Tā! Cimdu nost un piesiet pātagas galā! Tad ar pātagu Pērlei gar sānu! To košo zaļumu viņa saredzēs. Un kā! Šī zaķu pastala!

Ideja likās lieliska. Skaidrs, ka no zaļā cimda ķēve nobīsies. Man mutē saskrēja jau siekalas, atceroties cūku kājiņas un kāpostus.

Kamēr Pērle lielā mierā čāpoja, māsa iesēja zaļo cimdu pātagas auklas galā.

„Nu saturieties! Nu tu, Pērlīt, redzēsi cimdiņu!“ Ērika liksmi iesaucās.

Tas bija tikai īs mirklis, kad zaļais cimds novējoja Pērlei ap kaklu. Viņa iekrācās, izslējās stāvus un – nākošais, ko mēs vēl redzējām, bija ķēves spožie pakavi un kailās ragavu redeles. Pērle aizņoņa ceļa likumā, bet mēs, gluži sastingušas,

sēdējām kulbā pašā ceļa vidū. Drīz vien slaidais, auļojošais zirga ķermenis pazuda mūsu skatam mežā.

Mēs bijām uz ceļa ar kulbu un pātagu ar zaļo, košo cimdu. Tumsa mācās virsū, un tuvākajā apkārtnē nebija nevienas mājas.

„Te tev nu bija cimdiņš!“ es gandrīz raudāju.

„Labi, ja viņa pārskries mājās, tad tēvs sapratīs, kas par lietu. Bet ja nu tā stulbā drāžas mūsu ceļa galam gaŗām?“

Ērika jutās ļoti vainīga. Kāpām no kulbas ārā, novilkām to ceļa malā un sākām mīnāties baltajā sniegā, lai kājām galīgi nenosaltu īkšķi. Viens otrs braucējs mūs paŗēloja, bet nevienam nebija uz mūsu pusi, un mūsmājas no lielceļa bija četri kilometri. Lielajos kaŗokos nebijām nekādas soļotājas, bet kaŗokus atstāt uz ceļa neuzdrošinājāties.

Beidzot Ērika aizsoļoja viena pati uz tuvākajām mājām, lai piezvanītu tēvam.

Satumsa. Mēs tupāmies kulbā uz savām kājām, lai tās kaut cik sasildītu. Raudiens bija tepat, tepat acu plakstos.

Bija krietni vēls, kad tēvs mūs ceļmalā uzlasīja. Pērle tomēr bija nokļuvusi mājās.

„Domāju, ka viņa būs jūs apsitusi,“ tēvs noraizējies teica.

Mēs laimīgas saspiedāmies ap siltajiem ķieģeļiem, kurus māte bija satinusi kaŗokā, lai mēs ceļā mazliet apsildītu kājas. Arī sestdienas laimīgais garastāvoklis atgriezās, un jau varējām skali smieties par Pērli un zaļo cimdu.

Bet vārda – pērle – spoŗums nodzisa mūsu sirdīs uz visiem laikiem. Vēl tagad nevaru nolūkoties rotas lietās, neatcerēdamās mūsu Pērli.

Irma Grebзде

aizjūgs jeb iejūgs: zirglietas, ko lieto, lai zirgs turētos ilksīs un varētu pavilkt ratus vai ragavas. Aizjūga galvenās daļas: lauŗņi (mutē), apauši (ap galvu), sakas (kaklā), sedulka un rēdes (polsterējums un siksnas pār muguru un ap vēderu), groŗi (braucējs tur rokās zirga vadīšanai). Ilksīs jūdŗ, lietojot loku (tas paceļas zirgam pār kaklu).

čiept: slepus paņemt lietas, kam nav seviŗķi lielas vērtības un kas īpaŗnikam bieŗi ir vairumā, ābolus, olas, u.t.t.

ripains: ripām vai apaļiem plankumiem rotāts.

ripaina ķēve: sirmi pelēki raiba zirgumāte. Citos novados tādu sauc arī par ābolainu, dābolainu jeb spangainu zirgu.

saŗgt: kļūt bēdīgam vai skumjam, sapīkt.

spēŗji: neparedzēti pēkŗņi, negaidot, piepeŗi.

valbīt acis: bolīt acis, nedabīgi vai jocīgi tās groŗīt.

EZIS

Ezis, kaktuss dzīvais,
ezis spurainais
drošs kā mednieks brīvais,
suns kaut uzbrūk baiss.

Sevī brīdī bargā
ieraujas kad tas,
teicami to sargā
paša adatas.

Ēriks Ādamsons

Galvenie raksti

Boņs ar visu savu septiņus gadus veca vīrieša spītību stāv karstajās smiltīs un kustina kāju pirkstus. Vējš rausta viņa zilās bikses un balto kreklu. Puikas lielās acis šaudās uz visām pusēm un nemierīgi tvarsta jaunumus, kas nāk uz viņām no visas saulainās pasaules.

Tad viņš iet uz istabas galu, kur strādā vectēvs. Redzot vectēva krāsojumu, Boņā atkal sāk dūkt visas darbu un brīnumu ilgas. Tādu darbu strādāt, kā tur vectēvs augšā rīkojas, vai, kur tas būtu jauki! Saru slotiņa rokā. Iemērcē krāsas spainī un tik palaid pa baltajiem dēļiem uz visām pusēm! Pret pajumtes pusi ir Sarkanā jūra. Pie jūras brauc faraons uz viena skrituļa. Bet tas nav pareizi – kā gan var uz viena vien skrituļa braukt? Vismaz divi vajadzīgi.

Boņam pierē ir nosarkusi no milzīgās domāšanas, un pat delnas saniež no lielām cerībām tikt augšā pie vectēva un pastrādāt tāpat kā viņš.

„Vecotēv!“

Vectēvs nedzird. Viņš Sarkano jūru taisa arvien lielāku un ir ļoti aizņemts.

Vectēvs tur augšā ir balts kā Linu ķēniņš pasakā, ko viņš pats Boņam ir tik daudz stāstījis. Viņam ir balti mati, ūsas kā lini, bet ķrekls un bikses vēl baltākas par ūsām. Tikai papēži viņam melni.

„Vecotēv, klausies!“

„N – ja. Kas ta' ir?“

„Paliēc tam faraonom otru skrituli apakšā! Uz viena jau nav nekāda braukšana.“

Vectēvam sakustas ūsas kā vienmēr, kad viņš satrūkstas, un viņš ātri paskatās uz zemi.

„Cālīt, ko nu mels! Faraoni bija senajos laikos. Tagad par tiem var tikai svētajos rakstos izlasīt,“ saka vectēvs, un viņa mute vežas lielam smaidam.

„Nemelšu vis. Tu vienu tur esi uztaisījis. Šis sēd uz viena skrituļa kā ubags. Paliēc otru skrituli viņam apakšā un būs pareizi!“ paceltā balsī aizstāv savu taisnību Boņš.

Neticīgi smaidīdams, vectēvs pagriežas un iet līgodamies pa stalažām, kas sniedzas gar visu istabas galu. Viņš apstājas pret savu sarkano krāsojumu un, galvu grozīdams, apskatās.

„Tad šis kupris te ir tavs faraons? Un te šis līkums skritulis? Ko tu tik visu nesaskati! Es gan te nekā neredzu.“

„Tas nekas, vecotēv. Tev acis jau tādas vecākas,“ kā piedodams saka Boņš. „Bet to otru skrituli pierīko gan!“

Beidzot vectēvam nav vairs žēl palīdzēt nabaga faraonom, un viņš uzkrāso īstu skrituli.

Boņš nolaiza lūpas un pagrozās: cik brīnišķīgi būtu pašam tādu skrituli uzvilkt ar sarkanu uz balta!

„Vai nu ir labi?“ vaicā vectēvs.

„Labi. . .“ skaudībā tikko var izrunāt Boņš.

*

Skalī sarunādāmie un smiedāmie, gar klēts galu pienāk Salimons Cars un Tancis Nūkaļš.

Nu Boņš jūt, ka ir īstais brīdis pasacīt savu lielāko vēlēšanos.

„Vecotēv, laid mani tur augšā pakrāsot!“

Vectēvs neatbild. Viņš pašlaik dziļi domā. Ja viņš ilgi domā, tad var izdomāt arī ne tā, kā bajadzētu, to Boņš zina.

„Ja tu man ļausi, es tev kaut ko labu, ļoti labu izdarišu, tādu, ko tu nevari iedomāties,“ tā Boņš grib iekārdināt vectēva labo prātu.

„Labu izdarīsi? Kas tad tas tāds var būt?“

„Ā – ā! Gribi gan! Es atradišu tavu kreisās kājas pastalu, kuŗu jaunais suns ir aizvilcis.“

Tā vectēvam ir svarīga ziņa. Jau trīs dienas viņš bārdamies savu pastalu ir meklējis.

„Tu zini, kur tā ir?“

„Zinu.“

„Tad jau tūlīt man varēji atnest. Kur tad tā ir?“

„Miežos. Es dzirdēju – vakar tur Rozba kaukdams rēja.“

Vectēvs sāk smieties. Smejas arī Salimons. Tancis aizslēpj muti ar delnu. Boņa sirds piebriest ne pa jokam. Kā viņi visi var tā smieties!

„Ko jūs smejaties! Kā neprašas! Reiz Rozba manu cepuri bija pavilcis zem klēts. Un rēja. Rēja, jā!“

Boņš nopūšas, cik nu spēcīgi varēdams – tā, lai visi dzird. Jā, vectēvs ir gudrs gan, bet viņam nav tās gudrības tad, kad Boņam ievajagas. Netikt pie tā krāsu spainīša!

Boņš klausās – Salimons ar vectēvu atkal jau runā.

„Tādu cilvēku kā Luļka ir pilna pasaule. Viņam Dievs nepalīdz tāpēc, ka Luļka ir mulķis. . .“

Boņam te kaut kas liekas nepareizi. Luļka ir gudrs tāpat kā Salimons. Tad varbūt Salimons nezina, kas īsti ir mulķis. Jāpavaicā.

„Vai tad vecs cilvēks var būt mulķis? Ko tad pa īstam sauc par mulķi?“

„Mulķis ir mulķis. Tas ir tāds raibs cilvēks, zini, tāds prātiņā raibs,“ saka Salimons.

„Bet kad cilvēks jau ir raibs, ko darīt, lai nebūtu raibs?“ vaicā Boņš, jo nu viņam drusku ir bail, vai tik viņa paša prāts nav mazliet raibs.

Atsaucas vectēvs balts un gudrs no sava augstuma:

„Rakstus, rakstus vajag saprast. Tie galvenie raksti pasaulē jāsaprot. Jāprot lasīt un rakstīt šie raksti. Šie raksti ir bībelē. Tie ir ābecē un citās grāmatās. Un kad tos iemācīsies, tad redzēsi un sapratīsi visu. Tie raksti ir debesīs un zemē, akmenī

un ūdenī, bitei uz spārniem un rudzu ziedos, tie ir tavā sirdī un uz tavas mēles – visur, visur! Šo rakstu saprašana cilvēku sarga no visa ļauna, no tumsības un grēka.“

„Bet tu, vecotēv, viendien sacīji, ka no sliktiem darbiem un no grēkiem cilvēku sarga viņa eņģelis,“ Boņs atvaicā.

„Sarga jau sarga tik ilgi, kamēr cilvēku var nosargāt, bet kad tas, velna pārvarēts, sāk sliktus darbus, eņģelis, sargātājs, aizbēg un stāv no tā cilvēka pa gabalu, un raud, žēli raud.“

Boņam acīs saskrien asaras. Tik žēl viņam sametas tā labā eņģeļa. Un viņš nolemj nedarīt tādus darbus, no kā labajam eņģelim jābēg, bet tikai tādus, kurus eņģelis var noskatīties, lai arī tie drusciņ viņam nepatīktu. Gluži vienmēr un visiem pa prātam izdarīt ir grūti. To Boņs zina.

*

Visu elpu, cik nu Boņs spēj savās krūtīs ievilkt, viņš pūlas pārvērst spēcīgā šņācienā. Kad māte ienāk, Boņs savu lielo miegu taisa ne vien ar muti, bet pat degunu iedarbina skaļā krākšanā. Boņs gul pēc vissmagākā miega likumiem.

„Vari nešņākt. Arī galva var jau tev beigt sāpēt. Justs pats aizgāja ganos. Pie rudziem palīdzēt atnāca Nūkaļu Alma. Celies!“ saka māte un iziet.

Boņs pēkšņi aptur visu tik labi palaisto miega mašīnu. Viņš ir laimīgs, ka nav jāiet ganos, bet reizē arī sakaunējies, ka māte visu tik labi zina. Laikam viņa redz domas uz pieres. Vajadzēja galvu apsegt, tad jau viņa nezinātu. Ja māte it visu tā varēs nolasīt no pieres, tad tu nedrīkstēsi ne mazajam brālim iekniebt, ne ar Malvīni sabārties – kur tik pagriezies, visur nāks melnā stunda: Boņ, pastāvi kaktā!

Boņs jau ir ārā no gultas un pogājas, un pārdomā savu grūto dzīvi. Paskatās pa logu. Saule jau pacēlusies pār klēts čukuru. Vajadzētu drusku ieēst. Bet ir tā kā kauns mātei lūgt brokastis. Boņs nemanīts ielien virtuvē, paķer maizes gabalu, ātri apmetas ap stūri un ir jau dārzā. Zālē zem ābelēm gul lieli sviesta āboli. Boņs ņem tos un ēd, maizi piekozdams, un tāds neparasts ēdiens garšo lieliski. Viņš staigā pa dārzu, urbinās pirkstiem pa ābelnīcu mizu un domā – kā varētu ieiet istabā un parādīties mātei, bet tā, lai nevajadzētu nosarkt.

Pa visu Boņa augumu, bet visvairāk ap acīm staigā kauns,

un tas viss par vakarā samelotām sāpēm un slimībām un par šī rīta miega krācienu. Ir jau melots šur un tur, un bez gudriem mēlīņiem grūti iztikt, to Boņs ne reizi vien piedzīvojis. Tēvam ir melots, arī labajam draugam vectēvam ne vienmēr taisnība sacīta, bet samelot mātei Boņam nekad nav īsti laimējies, jo māte ir tāda, kuŗa kā spogulī redz visu, kas tev galvā un sirdī. Un vēl kas – tēvs šā vai tā kādreiz palaiž ar siksnu, bet māte to nekad nedara, viņa tikai pasaka, un viņai ir tādi vārdi, ar kuriem viņa noķer katru melnumu, kas Boņa dvēselē reizēm sabiezē. Un tāpēc šodien tāds kauns.

Beidzot Boņs ir ko derīgu izdomājis. Vainīgiem soljiem viņš ieiet istabā un, savos ar smiltīm aplipušajos kāju pirkstgalos skatīdamies, saka:

„Zini, ko es izdomāju, mām? Cūkas kviec. Es pakapāšu kāpostu lapas. Labi?“

Māte pacel galvu. Viņa nesmejas, tikai viņas labās acis smejas. Viņa zina, kāpēc Boņs pēkšņi tik strādīgs. Boņam tas nepatīk, pat sāp, ka māte to zina. Pasargi, Dievs, viņa zina visu, visu katrā mirklī un vietā! Tad laikam viņa zina arī visus, visus galvenos rakstus?

„Kāpostu lapas? Nu, labi! Redzi, cik labi, puisīt, ka tu gribi labs būt.“ Boņa acīs paspīd priecīga gaisma, un viņš izskrien no istabas. Viņam ir tik labi, ka mātei samelotais tiek izlīdzināts ar paša izgudrotu darbu.

*

Pēcpusdienā saime aiziet uz rudzu tīrumu.

„Citi jau tīrumā. Es arī eju. Kad Juriks piecelsies, iedod ēst! Un tu pats neaizskrien nekur – uzmani māju!“ saka māte, dārza vārtus aizvērda.

„Jā – būšu mājās. Skatīšos, lai čigāni nenozog vistas. Es čigānus pazīstu – tie ir melniem matiēm un tievām kājām,“ ļoti stingri apņemas Boņs.

„Nu tad skaties!“

Māte aiziet. Tukšs. Kluss. Visā mājā neviena. Juriks gul, Nekad nav tā bijis, ka būtu viens pats un neviens Boņam nemaisītos pa kājām. Viņš var atvērt visas durvis, var apskatīties visu, kas citreiz nav bijis atļauts.

Pa galvu Boņam sāk skriet labu domu straume. Pirksti niez

un paši no sevis kustas kaut ko darīt. Boņš paskrien pa pagalmu. Ieiet klētī un nokliedzas, cik spēj. Apcirkņos labi skan. Ieiet jaunajā istabā, kuŗa vienmēr ir tīra un skaista kā svētdienā. Boņš nosvilpjas kā zāģētavas damps. Pazvana ar Malvīnes modinātāju pulksteni. Viss un visur te labi skan.

Tad atveŗ skapi. Kā tik tur nav! Grāmatas un kalendāri, krusti un sveces, svāri un mēri, zāles un pudeles, smaržīgas ziepes un cukurs, zoļu ādas un visādas dzelzs un koka lietiņas, kuŗām Boņš nezina ne vārdu, ne viņu vajadzību pasaulē.

Ūz otra plaukta pat krīts, balti un zili krīta stienīši. Pēc cukura gabaliem, ko Boņš jau iebēris kabatā, krīts ir otra lieta šinī bagātībā, kas saista viņa vēribu. Nē, ar zilo skaistāk rakstās kā ar balto, tas jau zināms.

Vakar bija runāšana par galveniem rakstiem, un nav tā, ka Boņš no tiem nekā nezinātu. Vectēvs sacīja, ka galvenie raksti jāmacās, kur tik var. Tad jau jāparaksta, kur te būtu tāda labāka, gludāka vieta. O, palodze balta kā papīrs!

Boņš pieiet un uz palodzes uzraksta savu pirmo galveno rakstu – Bonifācijs Pāvulāns. Un tā ir skaisti rakstīt ar zilu.

Vēl ir četras palodzes. Arī uz tām Boņš raksta to pašu. Nesteigdamies, pamatīgiem burtiem – Bonifācijs Pāvulāns.

Un kur vēl varētu? Stāv un pārdomā Boņš. Slikti, ka tādas palodzes baltiem gludiem dēļiem tikai četras. Bet tad viņam rodas pats labais īstā brīdī. Grīda! Visa lielā grīda ir no baltiem dēļiem un taisni it kā tāpēc ielikta, lai uz tās kāds mācītos rakstīt skaidrus zilus galvenos rakstus.

Boņš nogulstas uz vēdera un strādā tik cītīgi, ka izkārtā mēle kustas tādos pašos lokos kā roka, burtus uzvelkot. Boņš raksta, no dēļa uz dēli uz vēdera pārlīzdams, jo nav laika piecelties. Grīdas dēļi plati, un te ir liela brīvība vilkt rakstus, kā patīk. Un šie raksti aug vareni. Pašam Boņšam burti liekas kā zirgi, kā suņi un kā spārnus ieplētuši putni, un viņu jau ir pilna istabas grīda. Tie mirdz kā zils tīkls, un bezgalīgā rindā stāv zils uz balta – Bonifācijs Pāvulāns.

Tad Boņš iziet paskatīties ārā, vai mājā viss ir kārtībā. Nē, neviena vista nav nozagta, arī Juriks nebrēc. Ja viss kārtībā, tad to vajaga apstiprināt ar galveniem rakstiem. Arī uz akas ir trīs reiz zils Bonifācijs Pāvulāns.

Jau būtu tā kā gana. Arī krīta gabaliņš ir sadilis līdz nagiem. Boņš paskatās uz tīrumu pusi un nožāvājas. Viņš ir

noguris no darba, gribētos gandrīz apgulties. Bet tad viņa pierē ieskrien doma, kas viņu saskrūvē kustībai kā atspere pulksteni. Sarkanā jūra un faraons! To vajaga, vajaga pašam pārkrāsot! Bet kur gan vectēvs būs licis to dārgo spaini, ar kuņu viņš vakardien rīkojās tur pa augšu? Boņs, zobus sakodis, skrien pa visu māju. Nav ne pieliekamā, ne šķūnī, ne kambarī, nekur nav! Ir gan tas vectēvs – noliek tā, ka pats vairs neatradīs.

Jau bez cerībām Boņs nolaiž rokas – vairs netaisīt un neredzēt Sarkano jūru... Viņa skumjais skats, pa pagalmu klīzdams, pēkšņi ierauga glābiņu: pieliekamā stāv ratu smērējamais darvas spainis ar visu saru slotiņu. Melns jau nav sarkans, bet, ja labi prot, krāsot var. Boņs satver melno spaini un apskatās, kur tā labāk varētu sākt.

„Boņ, dod ē – ēst!“ čikstošā balsī, istabas durvīs stāvēdams, vēl samiegojies saka Juriks.

„Ēst? Nu – ēd! Tev pašam ir mute!“ atcērt Boņs.

„Ē – ē – ēst!“ jau raudienā pastiepj Juriks.

„Ej grauz – burkānus, ābolus! Man nav laika ar tevi.“

„Pi – ienu!“ jau pavisam garā raudienā izstiepj Jurika balss.

Boņs stāv nikns un nelaimīgs. Ko lai dara ar tādu? Ir jau labi, ka cilvēkam ir brālis, bet kad tev ir tāds brālis, kas traucē vissvarīgākajā brīdī, tad tādu brāli labāk atdot čigānam.

Boņam negribas zaudēt laiku ar Jurika barošanu. Viņš pārdomā. Vajag ar to pa labam, tad šis pacietīsies.

„Jurik, nāc! Nāc, brālīt! Es tev parādīšu faraonu. Es vakar redzēju sarkanu, bet šodien es tev parādīšu melnu.“

Ar dūri miegu no labās acs berzēdams, Juriks nāk tuvāk. Tad jau kārtībā. Arī Boņam ir skaidrība, kur un kas krāsojams. Ar vienu roku viņš velk darvas spainīti, pie otras paņem Juriku un ieiet vēsajā kambarī, kur glabājas izcepta maize, kāposti, kartupeļi, svētkū un talku laikā arī arī alus. Pašā kambara vidū kā baltas govīs stāv trīs mucas, ko nesen vectēvs atveda no mucinieka. Uz kartupeļiem rindās kā zosis sēd jauni baltī, rudenim sagatavoti skalēni. Tik daudz te baltuma, ka Boņam acis apžilbst. Ja uz katras mucas uzvelk tikai pa vienam melnam Ēģiptes faraonam, tad jau kambarī viņi būs trīs!

Dzilī darvas spainī slotiņu iemērcējis, Boņs paceļ to un

pirmo metienu palaiž krusteniski pa visu kambaŗa telpu, un viņš to dara tā, kā ir redzējis vectēvu darām ar svētīto ūdeni. Kaktos un uz sienām paukšķēdami nokrīt darvas pilieni.

„Dzirdēji?“ viņš vaicā Jurikam.

„Ildēju,“ svarīgi, galvu pakustinādams, atsaka Juriks.

Tad Boņs sāk taisīt īstos, jau no vakardienas iecerētos faraonus. Pirms uz vieniem baltās mucas sāniem, tad no otras puses. Mēģina uzvilkt cilvēka veidu, bet darva pa mucas apaļo slīpumu izplūst, un iznāk tikai zābaks. Bet skrituļi aug bez gala – ir pusapaļi, greizi un plakani, mazi un lieli.

„Man arī!“ pieprasa Juriks.

„Nevar. Tu esi mazs.“

Kā Boņs to pasacījis, mazais laiž vaļā savu vienīgo spēku – viņš brēc tā, ka pat Ēģiptes melnie faraoni Pāvulānu kambārī sāk šaplakt un izstiepjās ap mucu sāniem.

„Še!“ kliedz Boņs.

Juriks citu te nespēj darīt, bet vectēva jaunajām mucām viņš nosmērē ar darvu visas tapas it pamatīgi.

Boņam zūd pacietība, ka Juriks pie lieliskās krāsošanas grib darboties tik ilgi. Viņš izrauj Jurikam slotiņu no rokām.

„Gana!“

Vēl ar lielāku uzmanību Boņs zīmē uz vienīgās vēl baltas palikušās mucas vismelnākos Ēģiptes ķēniņus.

Uz brīdi stājies un sviedrus ar piedurkni no pieres noberzis, tāpat kā vakar to vectēvs uz stalažām darīja, Boņs paskatās uz visām trim mucām, un viņam uz brīdi paliek bail šī lielā melnuma, kas te pacēlies no tik maza darvas spainiņa. Viņam pat ienāk prātā, vai tik eņģelis, sargātājs, tādus darbus redzēdams, nav aizbēdzis aiz šķūņa un varbūt pat raud.

Tas drīz atkal aizmirstas, un vēl nenokrāsotais baltums velk viņu klāt, kā aiz matiem turēdams. Arī baltie skalēni dabū pa krustam uz sāniem vai pa melnam lokam. Kas vēl te balts? Ā – maizes abra! Bet tā pieslieta tik neizdevīgi, ka nekā godīgi tai nevar pieklūt. Boņs noliek darvas spaini un nopūlas abru apgāzt uz mutes. Diezgan smaga.

„Jurik, ko tu stāvi, muti ieplētis! Nāc palīgā!“ Boņs uzklie dz.

Šinī brīdī kāds nostājas kambaŗa durvīs, un viņa lielā ēna uz labu brīdi aizsedz gaismu. Boņs atskatās un sastingst. Pār viņu pēkšņi nolīst aukstums un karstums, tumsa un gaisma. Sapņu

mākonis, kas viņu sedzis, pēkšņi atkāpjas, un viņa galva ir pilna skaidrības.

Durviš stāv vectēvs. Viņš tausta ar rokām sev ap acīm, ap pieri un matiem. Brīžiem viņš paveļ muti un, ne vārda nepasacījis, atkal sakniebj lūpas. Viņš vēl nevar aptvert, ka viss, kas te rītā ir bijis tīrs un balts, tagad ir melns kā velna nosēdēts.

Klusumu pārtrauc Juriks, sacīdams:

„Mēs klāsojām faļonus.“

Jānis Klīdzējs

abra: pagariš koka trauks, ko lietoja maizes mīklas iejaukšanai, mīcīšanai un raudzēšanai.

čukurs: jumta smaile ēkas galā.

melst: runāt niekus.

pastalas: viegli, no ādas pašdarināti lauku darba apavi.

skalēns jeb skals: ar nazi no koka kluča (bērza šķīlas) plēsts plāns dēlītis. Senāk tādus lietoja apgaismošanai. Skalus joprojām plēš iekuram.

stalažas jeb sastatnes: kāpnes un laipas gar jauncelāmu vai jau uzceltu ēku, lai varētu piekļūt tās sienām un strādāt.

tapa: 1. spunde – pirksta gaŗuma koka gabaliņš mucas cauruma aizbāšanai; (2. pulķis, pulka).

tvarstīt: ķert, ķerstīt, gūstīt.

Naudas racējs

Šis stāsts ir gandrīz no pagājušā gadu simteņa, kad vēl varēja notikt tik brīnišķīgas lietas, kā tūlīt dzirdēsīt.

Kā zināms, mūsu zemē gul neskaitāmi naudas podi un mucīņas. Nauda ir vecos laikos ierakta. Protams, - tīli zelta dukāti. Agrākos laikos bagāti kungi vis nekrāmējās ar papīriem, ko katrs var viltot.

Tā kā bagātnieki visos laikos ir stāvējuši tuvos sakaros ar pašu Nelabo, tad aprakdami savu naudu, vai nu kara gadījumos, vai mirstot, viņi to ir nodevuši velna sargāšanā. Velni tad arī gādā par to, ka nauda netiktu izrakta un paliktu viņiem pašiem.

Bet viens gudrs - otrs vēl gudrāks.

Mūsu senčiem ir, kā redzēsīm, pieticis gudrības un apkārības, lai tomēr pieklūtu tādiem naudas podiem un tos izceltu dienas gaismā.

Kad es vēl biju mazs lauku zēns, vecais Vaivads man pastāstīja notikumu, ko viņš pats piedzīvojis, kā naudas racējs. Tagad man tas stāsts izliekas jocīgs, bet toreiz gan cepure cēlās no galvas nost aiz bailēm.

„Redzi, Janka, ar naudas rakšanu nav nekādi joki,“ iesāka Vaivads. „Tur vajaga daudz ko zināt, vajaga drosmes un saprašanas. Jo zini: velni sarga apraktu naudu kā savu aci un, ja viņu niķus nepazīst, tad pats aiziesi peklē, bet naudas nedabūsi.

Naudu vajaga rakt nakti no veca uz jaunu mēnesi, kad ir pilnīga tumsība. Un vislabāk tā uz rudens pusi. Ja būsi iesācis rakt īstā vietā - velni tūlīt tev uzmāksies. Bet nu ievēro: pa visu rakšanas laiku neviens nedrīkst minēt ne vārda, lai kas arī notiktu. Kad ierunāsies - naudas muca noies bedres dibenā skanēdama un pazudīs uz visiem laikiem. Nedrīkst arī skatīties apkārt un baidīties, lai kas arī notiktu. Dari tikai

savu darbu, pirms gaiļi ir dziedājuši, un nauda būs rokā.

Reiz man jau izgāja slikti. Sarunājām abi ar Gaitlazdu - abi jauni puīši vēl bijām, velna nebijāmies - rakt lielkungu kapu kalnā zem vecas priedes. Noņemamies vaiga sviedros vairāk nekā stundu. Uzreiz - man lāpsta noskan pret mucas dibenu.

Gaitlazda neizturēja un iesaucās:

„Klausies, jau skan!“

Ar to bija beigas! Muca nogrima uz visiem laikiem. Izlamāju es viņu krietni, bet naudas nedabūjām.

„Pats velns,“ viņš sacīja, „mani laikam pamudināja ierunāties.“

Otrreiz noņemos iet viens pats, lai iznāktu pareizi. Bailes man ne no kā nebija.

Bija tā piecas - sešas dienas pēc Miķeļiem, taisni tumsības mēnešu starpā. Man bija skaidra nojauta, ka silā pie veca akmens tilta zem eglēm ir nauda.

Nogāju. Sāku strādāt. Izraku pēdas četras, tā uzreiz uguns pamirdz zem eglēm... Kā tad - Nelabais klāt! Tas nozīmē, ka esmu istā vietā un vecajam jau bailes, ka neizceļu naudu. Es to jau zinu, ka nevajaga tikai baidīties - viss tas tikai iebaidīšani. Liekos to neredzot. Tad parādās vesels bars velnēnu ar nokarsētām dakšām, taisās man durt. Sāk kaukt un paudēt nelabā balsī. Taisa riebīgu smaku, lej man karstu ūdeni virsū. Liekos, ka to visu neredzu. Tad sanāk ap mani vilki, taisās saplēst gabalos. Bedrē ir čūskas, kuņas taisās man dzelt. Zem kājām parādās sarkanas ogles. Bet es tik roku un roku. Es to niķus pazīstu - nevajaga tikai baidīties.

Te uz vienu reizi - skan! Kā tad! Vesela muca naudas apakšā. Bet uz bedres malas parādās pats vecais velns ar uguns zēveli rokā un grūž man acīs... Rokā pēc tam viņam parādās liels duncis, un velns grasās jau mani nokaut. Es tomēr izceļu beidzot krietnu mucīņu zelta naudas un uzlieku uz bedres malas.

Neko nelīdzēja baidīšana - rokā ir! Ņemu mucīņu uz pleca un eju mājās. Kad gaiļi nodziedās, es būšu bagāts vīrs.

Bet nu tik nāca tas trakākais. Redzēdams, ka es nesu mucīņu uz mājām, vecais velns nejauki iesvilpās un iegrūda savu dunci man vēderā. Sāpēt jau nemaz nesāpēja, bet - es skatos - nāk viss mans iekšējais ārā. Taisni bail palika. Visas zarnas jau vazājās pa zemi. Man kļuva pavisam nelabi... Nu ir

pagalam! Gāju tik tālāk svīzdams un atminējos, ka tā ir tikai baidīšana.

Tā nonācu mājās. Domāju: ka tikšu istabā pie cilvēkiem, tad gan atmetīšies visi mokšķi.

Eju jau pār pagalmu. Te, kur gadījies kur ne, mūsu lielais Kāravš klāt.

Tad vai pats nelabais! - Es briesmīgi izbijos un iekliedzos: „Neņem, Kārav, neņem! Ej prēm!“ Žvanks! mucīņa no pleciem nost un pazūd zemē iekšā, - sērs vien nokūpēja, un tūlīt arī stallī nodziedāja gailis.

Skatots un - viss kā bijis. Ne vairs man vēders pāršķiests nekā. Esmu pilnīgi sveiks un vesels, tikai nostrādājies.

Redz, Janka, kā man izgāja. Kam man vajadzēja nobīties un apsaukt Kāravu! Būtu vēl šodien bagāts vīrs.“

Jānis Akurāters

grasīties: gatavoties, taisīties.

Miķeļi: 29. septembris.

mokšķis, mošķis: 1. māņu tēls, spoks; 2. burveklis.

noņemties: nolemt, apņemties.

zēvele: 1. sērs; 2. sērkokciņš.

zēvelēt, degt zilām zēvelēm: varenī degt, kā kad dedzinātu sēru.

EJAM, BRĀĻI, MĒS UZ RĪGU . . .

Ejam, brāļi, mēs uz Rīgu,
Rīgā laba dzīvošana:
Rīgā rej zelta suni,
Sudraboti gaiļi dzied.

Sen to Rīgu daudzina,
Nu to Rīgu ieraudzīju:
Visapkārt smilšu kalni,
Pati Rīga ūdenī.

Tīri rudzi, grūtas dzirnas
Kausē labus malējiņus;
Rīgas ceļi smilšu ceļi,
Kausē labus kumeliņus.

Rīgas pils gan bagāta
Bez naudiņas nemieloja,
Bez naudiņas nemieloja,
Bez smagā vezumiņa.

Agri dzied Rīgas gaiļi,
Agri kāpu laiviņā;
Lai palika Rīgas kungi,
Savas ķēdes žvadinot.

Tautas dziesmas.

Debesīs

Andris bija savā piektajā dzīvības gadā, neliels, izstīdējais puika, gaišiem matiem.

Katru trešdienas un sestdienas pēcpusdienu aukleveda viņu uz pilsētas centrālo parku, kur dažas stundas spēlēja kara orķestra kapella.

Andris bija vārgs zēns un bieži vien ejot nokusa. Tad aukleveda viņu uz sava pleca un tur viņš sēdēja kā liela, dārga porcelāna krūze. Stiprā aukleveda nastu nemanīja. Viņas solis palika tikpat liels un cēls kā agrāk.

Sākumā Andrim sēdēšana uz pleca diezgan labi patika. Ielās viņš bija pāri pār visiem. Kā putns un skursteņi. Dažreiz,

tādā augstumā sēdot, Andrim reiba galva. Visa pasaule kļuva rožaina, pilna dunošas miglas un griezās kā palaists vilciņš.

Centrālais parks bija Andrim jau apnicis. Viņš zināja no galvas visus parka likumotos celiņus, lielākos kokus un divvainākos krūmus. Vienīgi lielais rožu laukums ar saviem krāsainiem ziediem vēl drusku saistīja Andra vērību.

Vislabāk tomēr Andrim patika stāvēt parka galvenā laukumā pretī mūzikas estrādei, kas bija līdzīga vecmāmiņas aubei, un klausīties orķestra spēlēšanā.

Visi mūzikanti sēdēja estrādē vienādos tērpos kā brāļi. Pulkam priekšā spēlēšanas laikā stāvēja sirms, cienīgs kungs ar brillēm un vienmērīgi vicināja mazu saulē mirdzošu spieķīti.

Andrim patika ļoti arī mūzikantu zelta un sudraba taures; tās kā lielas mirdzošas puķes pildīja visu estrādi no viena gala līdz otram. Taures bija dažāda veida un lieluma un brīnišķīgi nīrbēja saulē. Uz viņu lielām, spožām malām šūpojās dārza koki, apkārtējie nami, putni, saule, debesis un ļaužu pūlis, kas stāvēja estrādes priekšā.

Bieži Andris centās arī pats sevi ieraudzīt uz kādas spožas taures zeltītās malas, bet velti. Gan viņš grozīja galvu te uz vienu, te uz otru pusi, gan tupās, gan lēca augšup, bet sevi ieraudzīt zeltītā spožumā viņam neizdevās.

Kad Andrim apnika mūziku klausīties, viņš meklēja laukumā rožainus akmentiņus, pētīja lieliem cilvēkiem kurpju krāsu un sarunājās ar suņiem.

Estrādes laukumā Andris kavējās, līdz pienāca viņa vakara lielākais brīdis. Tas bija tad, kad pēc pabeigta jautra mūzikas gabala, starpbrīdī, gluži tuvu estrādes malai pienāca slaidis kareivis tauri rokās. Viņš pacēla tauri mākoņos, pielīka to pie mutes un tad sāka skaļi un uztraukti pūst.

Andris, aizsiesies, spraucās uz estrādes pusi cauri pūlim. Tur, tieši virs viņa mazās galvas, pie pašiem mākoņiem joprojām staroja taure kā zibens un meta vienu skaņu bārksti pēc otras. Skaņas drīz pagaisa lapās, gaisā un atvērtos logos. Blakus taurētājam panācās otrs kareivis ar mazu raudošu bērnu rokās. Tas bija nomaldījies un sēdēja svešam kareivim elkonī, gaidīdams savu aukli. Kareivis, kas turēja bērnu rokās, smaidīja.

Visu to redzot, Andrim saskrēja asaras acīs, sajūsmā par brīnišķīgo tauri, jaukām izgaisušām skaņām, bet visvairāk par

to bērnu, kas sēdēja kareivim elkonī pāri pūlim, augstu gaisos kā debesīs.

—Tas ir gan mulķis, — domāja pie tam Andris. —Sēd tik augstu un vēl raud.

Trauksmes vilināts, drīz vien ap estrādi saradās vesels bars aukļu, līdz beidzot, sasarkusi un uztraukta, ieradās arī īstā.

Andris ilgi un kāri gāja ar acīm mazajam līdz. Cik tas bija laimīgs! Andra karstākā vēlēšanās arī bija tāpat sēdēt kareivim elkonī uz estrādes un izskatīties kā gaišam eņģelim estrādes debesu kupolā. Viņš tad būtu pavisam tuvu cēlajam taurētājam un, varbūt, pat ieraudzītu sevi uz spožās taures malas.

Andris zināja, ka bez nomaldīšanās tur augšā nevarēja tikt. Tauri pūta tikai tam bērnam, kas bija pazaudējis savu aukli, un nespēja vairs viens to atrast; kareivis glabāja elkonī tikai to bērnu, kas bija pratis nomaldīties. Arī Andrim bija jānomaldās. Cita ceļa nebija. Bet kā lai to izdara? Andris parkā pazina katru celiņu, katru likumu, katru svešzemju koku, stādu un krūmu.

Un Andra aukle bija tik kupla savās miesās, ka to nemaz nevarēja no cilvēku acīm pazaudēt. Andris varēja ielīst pat visbiezākā parka stūrītī un tomēr starp lapām, krūmiem un koku stāviem rēgojās un plīvoja pretim aukles baltais priekšauts.

Kāpēc Andrim Dievs bija devis tik lielu un baltu aukli? Citiem bērniem tās bija daudz mazākas, melnās drānās tērptas, un tie varēja arī vieglāk nomaldīties.

Veselu nedēļu vakaros Andrim nenāca miegs, līdz viņš beidzot izprātoja, kā arī pats varetu nomaldīties.

Parasti, tikko saule nokāpa līdz koku zemākiem zariem, aukle ņēma Andri pie rokas un gāja mājās.

Kādā vakarā, kad viņa bija ar Andri nonākusi līdz galvenajiem parka izejas vārtiem, pēkšņi tas norāvās no viņas rokas un pazuda pūlī.

Aukle iekliedzās, bet bija jau par vēlu.

Andris skrēja, aizmūrētu elpu tikai uz priekšu vien dziļāk dārzā.

Kādā tumšākā parka likumā viens zēns pagrūda Andrim kāju priekšā. Viņš krita, bet jau nākamajā acumirklī Andris bija atkal augšā un devās tālāk. Kad viņš apstājās, tas redzēja,

ka atrodas dārza pretējā pusē blakus skaistam rožu laukumam.

Tagad Andris beidzot bija nomaldījies. Nekas, ka viņš pazina parku, bet savas lielās, baltās aukles tas nekur vairāk nemanīja un ceļu uz mājām arī nezināja.

Sākumā viss likās rožaini. Lapas košākas, celiņi platāki, zāle mīkstāka. Sirds sīta krūtīs skali kā spēļu āmuriņš pret cietu riekstu. Andris skraidīja pa parka celiņiem uz visām pusēm, bet neviens viņu neņēma ciet un neveda augšā estrādē pie kareivjiem. Visi gāja viņam garām, it kā nekas nebūtu noticis, un neredzēja to, ka viņš ir noklīdis.

Drīz vien patīkamais uztraukums pārgāja un Andra labsajūta saplaka. Andri sāka pārņemt šaubas par to, vai viņš vispār nokļūs savā ilgi lolotā vietā uz estrādes debesīs.

Andrim kļuva baisi lielā nezināmā; dvēsele kā maza, pelēka pele iebēga kaut kur kaktā un bailēs trīcēja, un pats viņš tīri nemanot sāka raudāt.

Asaras lielām, dzidrām lāsēm ritēja pār sakarsušiem vaigiem; no tām viņam mitrs kļuva zods, un viena asara noritēja pat līdz kurpes purnam un tagad tur gulēja kā maza, gaiši dzeltena oga. Andris stāvēja celiņa malā piespiedies pie spuldzes staba un ar abām rokām slaucīja pārplūdušās acis.

Pēkšņi caur asarām Andris juta, ka kāds pieskaņas viņa trīcošam elkonim. Pār viņu noliekusies stāvēja dāma garā, melnā plīvurī, bālu seju.

„Kāpēc tu mazais raudi?” jautāja svešā, melnā dāma.

Pirmā brīdī Andris nespēja nekā atbildēt. Jauns, silts asaru vilnis ar lielu spēku pārslāca viņa blasi. Andris beidzot izdvēsa: „Man pazuda aukle. Esmu nomaldījies.”

„Kā tevi sauc?” vaicāja tālāk dāma.

„Andris.”

„Kur tu dzīvo?”

„Nezinu!”

Svešā, melnā dāma pakratīja galvu, uzmeta pār plecu savu gašo, melno plīvuru un, paņēmusi Andri pie rokas teica:

„Nāc, iesim pie mūzikantiem. Tie tavu aukli sataurēs.”

Andris neticēja savām ausīm, bet tomēr tā bija īstenība. Melnā dāma gāja lieliem, lēniem soļiem. Mazs smilšu mākonītis cēlās no viņas garā tērpa vēdām. Andris soļoja tai blakus. Asaras uz viņa vaigiem, rokām un blūzes sarecēja

tumšbrūnās likumotās upēs. Sirds kusa nezināmā jausmās.

Dāma aizveda Andri estrādes mugurpusē pie mazām pelēkām durtiņām. Puspavērtās durtiņās stāvēja kareivji un smēķēja.

„Nebaidies,” klusi runāja dāma. „Šie kareivji tevi atdos tavai auklei.

Andris pats to tīri labi zināja, bet sirds tomēr vēl bija pilna nemiera. Dāma pieveda Andri pie kareivjiem, parunāja ar tiem dažus vārdus un viens no viņiem saņēma Andri un devās ar to pa tumšām kapnītēm augšā uz estrādi.

Likumoto kāpniņu pustumsā Andris no jauna sāka raudāt. Asaras atkal uzplēsa vaigos sacietējušās upes. Degungals pilēja kā pilei knābis pēc dzeršanas.

Iznākot estrādē, Andris savaldījās un apklusā. Tikai kāds deniņš sita tik stipri, ka plānā ādiņa draudēja pārplīst.

Ap Andri drūzmējās kareivji. Tiem kājās bija zābaki, kas Andrim sniedzās gandrīz līdz krūtīm. No tiem plūda stipra, nepatīkama smarža.

Bet blakus Andrim, atslīta pret estrādes košo velvējumu, zaigoja pati lielākā sudraba taure, tik tuvu, ka Andris varēja tai pieskarties ar pirkstu. Tā bija krietni lielāka par viņu augumā un savā ķermenī likumota kā meža upīte.

Andris pārsteigumā sastinga.

Lielā sudraba taure, kuŗu tas līdz šim bija vērojis tikai estrādes zilajā velvējumā, tagad bija viņam blakus. Tīri nemanot pirksts piedūrās taures spīdošai, vēsai miesai un atstāja uz tās vāru apaļu miglojumu.

Nākošā mirklī izplauka vēl lielāks brīnums.

Varenās sudraba taures spožumā tas ieraudzīja sevi. Viņš, Andris, bija iekāpis taures vilinošā zaigojumā un tagad tur mirdzēja kā spogulī.

Brīnums, cik ātri nācis, atkal izgaisa.

Slaidais taurētājs jau stāvēja estrādes malā un pacēlis savu spožo tauri mākoņos, it kā savas skaņas ņemdams no pašām debesīm. Tuvākais kareivis pakampa Andri elkonī un nostājās ar to estrādes malā blakus taurētājam.

Andris, lielās taures spožumā izgaisīš, tagad sēdēja estrādes kupola zilganumā kā mazs gaišs eņģelis gaisā virs pūļa. Bet blakus dziedāja dzeltena taure arvien vēl skaņas smeldama no pašām debesīm.

Gaismas un tāluma apžilbis, Andris pirmajā acumirkļī piemiedza acis. Atvēris tās, viņš redzēja – tagad tas pacēlies debesīs. Lejā zem viņa kājām šalca pūlis melns un nemierīgs kā atvars. Bet apkārt bija tikai skaidrs gaiss un tālums. Mākoņi lipa pie viņa pieres, bet blakus dziedāja dzeltena taure arvien vēl skaņas smeldama no bezgalības.

„Manu puisīt, tu!” pēkšņi atskanēja no lejas, no melnā nemierīgā atvara, un mazais Andris atmodās. Debesīm bija gals. Apakšā, tieši pie estrādes, stāvēja viņa lielā baltā aukle, rokas uz augšu izstiepusi.

Kareivis, kas turēja Andri elkonī, pasmaidīja, noslīdēja uz viena ceļa un gar estrādes malu nolaida Andri aukles izstieptajās rokās.

Kad aukle gribēja sēdināt Andri plecā un nest uz mājām, tas sāka neganti pretoties un kliegt:

„Negribu sēdēt plecā, elkonī gribu!”

Aukle neprata elkonī Andri nest un tā tas gāja mājās kājām.

Nakti Andris pavadīja mierīgi. Uz rīta pusi viņš sapnī redzēja dzelteno tauri; tā atkal maigi dziedāja un savu elpu smēla no bezgalības. Taurei lielā pulkā sekoja mazi, gaiši eņģeliši un visiem tiem kā par brīnumu bija Andra seja un mati.

Kad Andris pamodās, bija jau gaišs rīts. Gultas kājgalī sēdēja kaķēns Šmulis un laizījās.

Andris apkampa kaķēnu un čukstēja:

„Šmulī, vakar es biju debesīs!”

Aleksandrs Čaks

atvars: padziļināta vieta upē, reizēm stipri dziļāka, kur tad ūdens straume atmetas un griež virpuli. Atvaraina upe ir skaista skatīties, bet ļoti bīstama peldētājiem.

aube: 1. sieviešu cepurīte, sevišķi tāda, kas gul pār ausīm; 2. sievas cepure pie tautas tērpa.

bārksts: diegu gali, kas paliek pāri audeklu nobeidzot aust, sasieti pušķos jeb slotiņās. Šeit skaņu plūdums no taures pielīdzināts tādām kuplam un tīkami mīkstam diegu pušķim.

deniņi: vieta pierēi sānos, kas atrodas tieši pret aci un drusku uz augšu.

estrāde: 1. brīvdabas skatuve; 2. paaugstinājums mūzikantiem un dziedātājiem.

izdvēst: 1. smagi elpojot, klusi vai čukstus teikt; (2. izelpot vai izgarot smaržu, smirdoņu, siltumu, aukstumu – „kalmju stiebrī izdvēsa skābu smaržu,“ „krāsns likās izdvēšam aukstumu“).

rēgoties: rādīties.

sarecēt: šķidram priekšmetam sabiezēt par ko saturīgāku. Asinis sarec; augļu vai ogu sula sarec želejā; biežpiens, atdaloties no piena sūkalām, sarec.

Kukažiņa

1.

Nav no Silmačiem līdz Tilta krogum neviens lielāka akmens lielceļa malā, uz kuŗa Kukažiņa nebūtu kādreiz sēdējusi. Nav pasaulē mīļu vārdu, ko Kukažiņa nebūtu teikusi. Tāpēc, lūk, tajā apkaimē visi viņu pazīst. Pat gluži mazi bērni, kas tikko sākuši runāt, izstiepj rokas un šļūpstina: „Kukazina!“ – kad tā salīkusi, ar nūju lielceļa oļus klabinādama, iet vai nu no Tilta krogus uz Silmačiem, vai no Silmačiem uz Tilta krogu.

Šie ir tie divi punkti, starp kuŗiem staigājot, Kukažiņa domā raibas domas, kur viņa mīļiem skatiem svētī druvas un laukus, lai viss izdotos labi. Silmačos Kukažiņai dzīvo viena meita un Tilta krogū otra. Abas ir saimnieces, un Kukažiņai būtu visai vieglas vecuma dienas, ja viņa reiz būtu skaidrībā, pie kuŗas meitas labāk dzīvot.

„Grietiņa un Jūliņa – ak tu Dieviņ Tētīt, abas kā spolītes, nīpras un labiņas! Lai Dieviņš viņām dod veselību!“ mēdz teikt Kukažiņa. Padzīvo viņa nedēļas divas pie Jūliņas Tilta krogū, kur viņai sava klusa istabiņa; tad top nemierīga, vīkšas vien, vīkšas, it kā būtu jābrauc vai uz pašu Rīgu.

„Jāaiziet līdz Grietiņai. Diezin, vai ir vesela.“

„Nu ej, ej, māmiņ!“ saka Jūliņa, ja laiks ir labs. Bet, ja taisās uz lietu, tad pats krodznieks ierunājas: „Kur nu tagad,

O. Norītis - ilustrācija J. Poruka stāstam Kukažiņa.

mām iesi? Vakara pusē gul, biezi debeši. Dzirdēju, tā kā rūca vai pērkons.“

„Lai nu pērkons, nebīstos es pērkonā... Dieviņš sarga visus un visur... Tas lietus nu gan tāds nepatīkams.“

Beidzot, ja padebeši taisās nogrimt aiz apvāršņa vai sāk pūst citāds vējiņš, Kukažiņa atlaiž, lai iet uz Silmačiem. Kuŗš tad Kukažiņas nepazīst? Jau pa lielu gabalu katrs tūrumnieks zina, ka tā ir Kukažiņa, kas tur kā melnums kust! Un gluži pareizi: tuvāk pienākot, izrādās, ka tā tiešām ir Kukažiņa, kas iet uz Silmačiem. Svītrainie pašaustie lindraki, pelēkā vilnaine un sarkanais, dzeltenām ripiņām izrakstītais galvas lakats, pauniņa padusē un nūjiņa rokā, pasausā, smaidīgā seja, salīkušais stāvs – tā ir Kukažiņa.

Silmačos pie otras meitas Grietiņas nav nekas grozījies. Tāpat teliņi blāuj aplokā, sivēni kviec, ganu meitiņa nāk piekususi mājās. Un Kukažiņa stāv pie aploka vārtiem un skatās, kā Grietiņa govīs slauc. Pienāk vērsis pie vārtiem, ne visai draudzīgi paskatās uz Kukažiņu un bauro. Dažs būtu vērsim tūliņ devis pa purnu, kad tas ragus grūž vārtu starpā, bet Kukažiņa mīļiem vārdiem apsveic sirdīgo kustoni, kas acis vien bolī.

„Ko tu, vērsīt, bubini bu-bu-bu-? Ej, palēkā pa aploku, palaid lielo riksi!“

Un Kukažiņa sniedz pa vārtu starpu vērsim zāļu kušķi.

Nāk ganu meitiņa lielām lielām kājām. Tās kājas pašas nebūtu tik lielas, bet tās pastalas tādas kā laišķas.

„Tās jau, meit, tev nav pa kājai!“ saka Kukažiņa. „Pag, es puīšiem teikšu, lai viņi tev pataisa mazas, glītas pastaliņas.“

Un, pirms ganu meitiņa pagūst atsēsties uz nama sliekšņa, lai noautu kājas, Kukažiņas rokas zem sagšas sāk savādi kustēties. Ganu meitiņa pasmīn. Viņa šo savādo rokas kustēšanos jau sen pazīst.

„Lūk, še tev ciema kukulis!“ Kukažiņa saka un pasniedz meitiņai gabalu plāčeņa. „Tāds kā sakrities, nav laba rauga...“

Bet ganu meitai plāčenis labu labais. Viņa to ēd nukām vien, un Kukažiņai acīm redzot ir prieks, ka bērnam tā garžo.

Tas nu vēl nebūtu nekas. Bet pēc divām dienām ganu meitiņa dabū pastaliņas gluži pēc kājas, jaunas, dzeltenas, un tās čīkst tik patīkami mīksti, kad iet pa zāli. Un tas ir Kukažiņas padoms.

Kā Tilta krogū trūkst un ko Silmačos Kukažiņa it īpaši mīl, tas ir lielais ābeļu dārzs, kur zied arī puķes, kur zaļo ogulāji, kur smaržo dievkociņi, kur spīd tumsās kurpītes un kur bites laižas no stropiem pretī zilajam debesu spīdumam. Kukažiņas galvenais darbs vasarā ir krāt un kaltēt ķīmenes. Bez ķīmenēm Kukažiņai plācenis izliekas nepilnīgs, negaršīgs. Sacīt gan viņa nekā nesaka, ja plācenim uz virsas nav ķīmeņu, bet ar sevišķu patikšanu viņa ēd tādu, kas cepts ar ķīmenēm.

Padzīvojusi nedēļas trīs Silmačos, Kukažiņa sāk cilāt vilnaini. Tā ir zīme, ka viņa atkal grib iet uz Tilta krogu.

„Patiec nu vēl, māmiņ, paliec pie mums!“ saka Grietiņa. Bet Kukažiņa nevar palikt. Viņai ir tā, it kā kad vajadzētu atkal redzēt zivis un vēžus, kuŗu Tilta krogū netrūkst. Viņa pati neēd ne zivis, ne vēžus, bet viņai gribas redzēt, kā vēži čāpā virtuvē pa vannīti. Un tad, par visām lietām – sirds nav mierīga par Jūliņu... Tātad jāiet atkal uz Tilta krogu.

Kukažiņa iet pa lielceļu. Arājs aptur vagā zirgu, pļāvējs apstājas, un visi raugās, kā Kukažiņa aiziet uz Tilta krogu, un visi jūt, it kā kad kāds gars ietu līdzī ar Kukažiņu, jo visi zina, ka Kukažiņa vēlē visiem labu: druvām un pļāvām, cilvēkiem un kustoņiem. Un gans tur sirdīgo Kranci aiz ausīm, lai tas tik Kukažiņu neaiztiktu.

Nav akmens gar visu šo ceļu malu, uz kuŗu Kukažiņa kādreiz nebūtu sēdējusi, nav mīļu vārdu, ko Kukažiņa kādreiz nebūtu teikusi.

Jānis Poruks

laiška: koka lāpstīņa; ja šeit pastalas kā laiškas, tad – tās lielas kā lāpstīņas.

lindraki: brunči, svārkī.

nuka jeb ņuka: liels gabals maizes, siera vai sviesta, kas atgūcina trīsstūri jeb ķīni.

ņiprs: žirgts, modrs, mundrs.

olis: apaļš, ūdens nogludināts akmentiņš.

viksties: 1. sakārtoties ceļam; 2. gatavoties, posties svētkiem vai godībām.

ES VĀRGU SAKNI APLĒJU

Es vārgu sakni aplēju,
Un Dievs man teica paldies.

Es māri smilgā iecēlu,
Un Dievs man teica paldies.

Es sēnei sūnas norausu,
Un Dievs man teica paldies.

Es putnu lizdā iecēlu,
Un Dievs man teica paldies.

Un tad es zālē atlaidos
Un līksms augšup raudzījos,
Un teicu Dievam paldies.

Andrejs Eglītis.

Bērnauklis

Mātesbrālis Miks, kuŗam ziemā bija kāzas, pa Jurgiem aizgāja uz Osāniem par sieviniķu. Viņiem nu bija mazs puisēns, Jānītis vārdā, un Miks, kādā svētdienā atnācis ciemos, runāja, lai māte mani laižot pie šiem par bērnaukli.

„Vēl jau pats kopjams,“ māte mani žēloja.

Bet beidzot viņi tomēr bija norunājuši, ka man vajagot iet. Pretimrunāšana nelīdzēja; un es tecēju Mikam pa ceļu pakaļ, – Sirds man bija tik skumju pilna, ka es būtu tūlīt sācis raudāt, tiklīdz būtu bijis kāds, kas pasaka kādu žēlu vārdu. Man likās, ka māte būs jau veca, varbūt pat nomirusi, kad pārnākšu...

Miks redzēja manu nelaimi un raudzīja mani visādi

mierināt. Visus jaukumus, kādi mani tur Osānos gaidīja, viņš izlika kā uz delnas. Vai es kādreiz esot vēžus ķēris? Ū, šiem turpat gar dārzu tekot Salate, un tajā dzīvojot tādi vēži kā sakārņi. Varēšot celt laukā vai simtu pa dienu.

„Bet kas tad pie Jāniša?“ es prasīju.

Miks tūlīt neatbildēja. Tikai pēc laba briža viņš klusākā balsī noteica:

„Jā, pie bērna jau gan būs jāstāv; bet pa cēlienam jau arī pati būs mājā, un tad tu būsi svabads kā kumelīš.“

Visi šie solījumi gan mani ļoti maz varēja iepriecēt, bet sakarā ar tiem manas domas tomēr sāka gaišoties. Jau es gāju mātesbrālīm blakus un izmetu pie reizes pa jautājumam. Starp citu es vaicāju, vai Osāniem ir arī ābeldārzs.

Jā, Osāniem bija ābeldārzs un pie tam vēl uz paša upītes krasta. Āboli kritīšot ūdenī un straumē, stiebroš, tad tos varēšot ķert kā vēžus. Un pie rijas esot liels liels ozols, un tajā ozolā kovārņi bērnus perinot. Tur es varēšot kādreiz iekāpt.

Kad es tā labi apdomāju, tad dzīve jaunajā vietā patiesi slikta nevarēja būt. Kas tad man mājās bija par labumiem? Tik jau nu tā māte; bet arī tā pret mani bieži bija barga un pat uzdeva pa buktijam...

Es liecos pie zemes, ņēmu akmentiņus un sviedu. Es brīžam mēģināju pat svilpot, un man kļuva vieglāks prāts.

Kad iegājām Osānu daļā, saulīte patlaban laidās. Te patiešām bija ļoti skaisti.

Pār Salati sašķiebies vecs tilts. Zem tā ūdens tik dziļš, ka ne domāt redzēt dibenu. Mazas zivtiņas lokās pa melnā ūdens virsu, gaišas un vieglas.

Tad mēs gājām pa rasotu liča malu, gar riju, gar vecu ābeļu dārzu, kurš patiesi bija uz paša upes krasta. Tur augstu gaisā ābeļu kuplajās galotnēs jau bija labi prāvi āboli.

Un tad – mūsu tekas malā bija lielais ozols. Kovārņi tas bija pilns, bet vai es tajā kādreiz iekāpt varēju? Es pieskrēju tam klāt un izplētu rokas. Desmit tādu kā es viņa neapņemt! Tad jau es būtu varējis pa mājas sienu arī kāpt.

Vedekla mūs saņēma ļoti mīļi. Viņa mani pat nobučoja un tūlīt deva balti aiztaisītu putru strēbt un piekost maizi ar biežpienu.

„Kur tad Jānītis?“ es nedroši teicu.

„Tas jau pie miera,“ vedekla atteica un rādīja ar roku uz kaktu.

Tur pie viņas gultas bija šūpulis, aplāts ar pelēku lakatu tāpat kā mūsu saimnieces Pēterim.

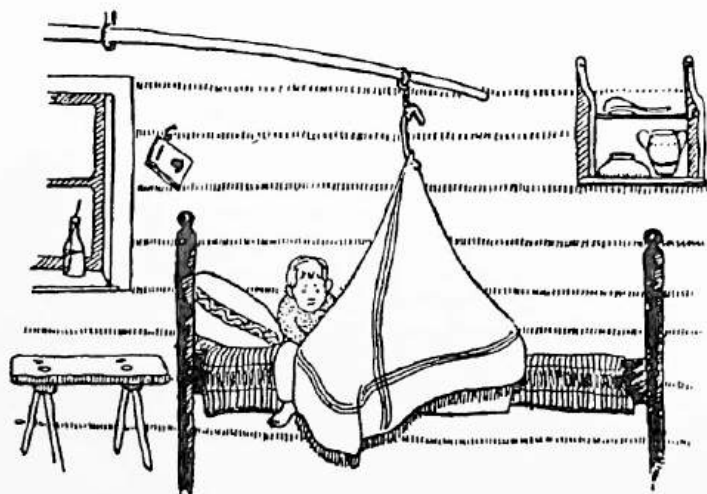
Pa naktīm man nebūšot jāšūpo, vedekla smējās, – lai es gulot droši līdz brokastam. Pēc brokasta tad jau diezgan izšūpošoties. Tik mazu šī vēl laukā negribot stiept sev līdzī, un neesot arī ratiņu, kamī vilkt. Bet šī jau kādu reizi atskriešot cēliena vidū paskatīties, kā mums ejot, un padošot mazajam ēst.

Kaut gan es ejot biju diezgan piekūsis, tomēr es gulēju ļoti nemierīgi. Man šķiet, es arī diezgan bieži nakts vidū šņaukāju.

Otrā rītā sākās mans darbs. Visi ļaudis strādāja līcī ap sienu. Māja bija kā izmirusī. Tikai mēs divas dzīvības visā plašajā istabā. Kad mazais bija aizmidzis, man brīžam tīri baigi kļuva; bet tiklīdz tas modās, tūlīt brēca kā negudrs. Es visādi izmēģinājos viņu apklusināt; bet nekas tur nebija izdarāms. Pa reizei es teicu:

„Nu, velns, izblāujies arī, cik tev rīkle nes!“ un es atgāju pavisam nost no šūpuļa.

Viņš kiedza un kiedza – aizvilkdamies. Palika tīri bail. Un es gāju un šūpoju. Nekā. Viņš kļuva brīžam zils no lielas

raudāšanas. Nu ko tad vairāk varēja darīt? Esvarēju tikai šūpot vai nešūpot, jo mazo no šūpuļa laukā ņemt bija aizliegts: es varot viņam muguriņu pamaitāt; vēl jau viņam neesot sava stingruma. – Es dziedāju parasto dziesmu:

„Aijā, aijā aijājā,
Āa, āa, āa, ā!“

Bet ar to es viņu kaitināju vēl vairāk. Tas jau vairs nebija Jānītis, kas tur gulēja mīkstā baltā šūpulī, – tas jau bija pats nelabais!

„Nu, pagaidi vien!“

Es apturēju šūpuli, pavēlu satīto rulli sānis un sadevu krietni pa to vietu, kur varēja dibens būt. Zēns aizvilkās, bet neņēma nekādas mācības. Es sviedu šūpuli tik augstu, ka bērns pacēlās un krita atpakaļ. Laikam vēja pieskrēja viņam pilna mute, viņš uz brīdi apstāja un kā bailēs plaši ieplēstām acīm raudzījās manī.

„Cik mulķis tu esi,“ es viņam teicu – „vai tad es tev tā darītu, ja tu kaut drusciņ klausītu.“

Man tika žēl, ka biju Jānīti sitis. Es pasniedzos un apglaudīju viņa mazo galviņu. Bet te viņa seja sāka rauties krunkās, un viņš brēca atkal. Nu es nekā vairs prātīgāka neatradu, kā mest visu kaunu un pašapziņu pie malas un vilkt mazajam līdz. Tā vedekla, istabā ieskriedama, mūs atrada abus pilnā spēkā raudot.

„Tad ta man zēni!“ viņa smiedamās teica.

Es tūlīt izslaucīju acis un teicu, ka neraudu vis tāpēc, ka nevaru Jāniša apklusināt, bet ka tāpat šo to sadomāju un palika tā smagi.

Nu raugies vien, rupucēns – līdzko vedekla viņam rokas pielika, tūlīt nostāja raudāt. Ticis pie krūts, viņš vēl tik pa reizei noraustījās un tad turpat ēzdams iemiga.

„Tagad tu kādu laiku varēsi paskraidīt pa āru,“ vedekla bērnu šūpulī likdama, man teica, – „nu jau viņš gulēs. Tikai tu neaizskrien kur tālu, tā ka vari dzirdēt, kad mostas.“

Nu bija atkal viss labi. Es aizskrēju uz Salatī, izrāvu pāris stiebru un satīnu pīles. Tās peldēja tik cēli pa atvaru. Tad es lēkāju pa krastu virsu un skatījos, vai neizlīdīs kāds vēzis no alas. Saimniece dārzā ravēja. Es notupos pie viņas vagā, un mēs šo to runājām. Viņa prasīja, vai manai mātei arī esot kāda

aita vai sivēns, un es viņai visu izstāstīju. Tad mēs izdzirdām, ka mazais atkal kliež, un saimniece teica:

„Skrien nu, puis!“

Pamazām es pie sava amata pieradu. Es iepazīnu visus mājas ļaudis, kuri bija pret mani diezgan labi. Kad es viens ar mazo nevarēju tikt nekādā galā, tad vai nu saimniece vai vecā Priciene man palīdzēja.

Dzīve man vairs te tik grūta nelikās kā sākumā. Ēdiens arī te bija labāks nekā mājās; bet tomēr, kad biju kalpot beidzis un ar nopelnītajām divdesmit kapeikām kabatā ierados pie mātes, visa pasaule man bija kļuvusi daudz gaišāka un priecīgāka. Kaut gan nāca jau uz rudeni, tad tomēr nekad visu cauru vasaru saulīte nebija tik silti spīdējusi kā tagad. Un visi cilvēki pret mani bija mīļi un labi. Arī māte bija maigāka. Un viņa nebija nemaz vecāka kļuvusi pa šo ilgo laiku.

Jānis Jaunsudrabiņš

atvars: padziļināta vieta upē, kur ūdens straume atmetas un griež virpuli. **buktiņš:** grūdiens ar dūri jeb dunka.

cēliens: 1. jebkuŗa vairāku stundu gaŗa diennakts daļa. Pa dienu ēdienu reizēm – rīta cēliens, pusdienas cēliens, launaga cēliens, vakara cēliens. Kad aizgāja uz lauka darbā, tad parasti vismaz uz veselu cēlienu. Cēlienos var iedalīt arī nakti, bet tas mazāk parasts. (2. luga daļa).

sakārnis: 1. saknes gabals, sevišķi tāds, kas jau labu laiku bijis no zemes izlausts un gulējis mežā vai ūdenī; (2. celms izlausts ar visām saknēm).

Vēzis kā sakārnis ir ļoti liels vēzis.

sieviniēks: sievas pēsmējs jeb precētājs.

vedekla: dēļa sieva. Mazāk parasts, ka vedekla brāļa sieva, (mazais Janka noklausījies savas mātes valodu un arī sauc jauno radniecī par vedekli, kaut viņam tā nekāda vedekla nav).

PAVASAĶA RĪTIS

Uzlec vārtu stabā gailis,
trīsreiz plaši sasi spārnus,
izliec zalgojošo kaklu, –
nodzied skalī rīta dziesmu.

Aiz tā gaiļa uzlec saule,
zelta zarus zarodama.

Jānis Jaunsudrabiņš

Undupa četrjūgs

Jā, tāds untums tam Undupam jau nu gan bija: visu, ko grāfs darīja, to viņam arī vajadzēja darīt pakal! Saprotams, mazumā, jo Undupam kā kroņa saimniekam bija tikai divsimts pūrvietu aŗamas zemes, grāfam turpretī piederēja muiŗa.

Bet ja grāfs no ārzemēm parakstīja avēnu un divas aitas ar tik gaŗām līpām, ka tās gandrīz vilkāš gar zemi, tad Undups arī to izdarīja. Ja grāfs valkāja zaļu medību cepuri, tad Undups sev arī tādu nopirka. Ja grāfs ceļu no pils līdz lielceļam lika apstādīt ar ozoliem, tad Undups to arī varēja, – jo vieglāk tādēļ, ka viņa māja tikai ap simtu soļu vien no lielceļa atradās.

Kad grāfs viņam ar saviem ābolaiņiem aizlaida gaŗām, tad Undupā iedrebējās tāda kā vēlēšanās: kaut es arī tā varētu braukt!

Reizi pēc reizes grāfa ābolaiņiem un spīdoŗai karietei noskatīdamies pakal, Undups savos iekārojumos kļuva droŗāks, līdz beidzot viņam kāda iekŗēja balss gluŗi skaidri uzprasīja: „Jā, kādēļ tad tu tā nevari braukt?”

Kādēļ viņš tā nevarēja! Joka lieta, – ja viņš tikai gribēja vien, tad viņš arī to varēja! Ar reizi jau nu visa tā greznība nebija iegūstama, bet pāris gadiņos – smieklī!

Izdevīgā laikā viņš muižā apskatījās grāfa karieti, uz kuŗas durvīm mirdzēja zeltīts deviņžuburu kronis virs grāfa vārda iesākuma burtiem. Iekšpusē kariete bija izsista ar tumšsarkanu damastu.

„Velns, tāda kaste nebūs lēta!” Undups sevī nodomāja, bet, nobraucis Jelgavā, tas atrada laimi: kaut kur bija pārdodama lietota kariete par lētu cenu, tādēļ ka tā bija tāda pasmaga.

„Bēda man par smagumu,” Undups domāja, „daudz tālāk kā līdz baznīcai tikpat ar viņu nebraukšu,” nopirka karieti un lika to žīdam pēc grāfa karietes parauga skaisti nolakot un pazīstamam segliniekam to izsist ar sarkanu damastu. Saprotams, no lētāka baķa, jo vairāk jau kā izskata nevajadzēja.

Vai uz durvīm arī ko likt, par to Undups drusku šaubījās, bet, tā kā žīds apgalvoja, ka tā būšot „feina” lieta, tad viņš lika nokalt ar puķēm apvītu U un virs tā kroni ar divpadsmit žuburiem. Nezin gan, cik zemnieku kronim žuburu īsti bija, tādēļ viens vai divi vairāk nevarēja kaitēt.

Pēc karietes ieradās mājās pa ābolainim: papriekš viens, tad pēc pusgada otrs un pavasarī, kad Minnai bija jānāk mājā, vesels pāris, jo gadu iepriekš bija varena kviešu raža bijusi.

Undups gan savu greznību gribēja izrādīt tikai Minnas iesvētīšanas dienā. Bet, kad apdomāja, kādēļ viņš ar savu pajūgu jau agrāk nevarēja palepoties? Meita bija nolikusi eksāmenu teicami, un Undupu māte pastāvēja uz to, ka Minna no stacijas jāatved ar četrjūgu. Labi! Nospodrināja Dāvis visus četrus ābolaiņus, spēra tos smagās karietes priekšā, likās uz bukas, aizbrauca un atveda laimīgi Minnu mājā.

Minna par karieti bija vareni priecīga, krita vecajiem ap kaklu un sacīja, šī visu ceļu jutusies kā princese, tikai vēl vajagot, lai pajūgs pilnīgi līdzinātos grāfa karietei, kučierim kučiera uzvalka.

Pareizi! Kā nu Undups to bija varējis piemirst! Un žīdu skroderim tika pasūtīnāts kučiera mētelis un Jelgavā nopirkta kučiera cepure.

Bet pa visu pagastu izpaudās vēsts, ka Undupu meita ar

četrjūgu pārvesta mājā, un uztrauca ļaudis tā, it kā nezin kas būtu noticis. Notikumu dabūja zināt arī grāfs. Kungs, kā Undupam tika stāstīts, par šādu nedzirdētu augstprātību lieliski esot skaities.

Undupam šāda skaišanās bija tikai pa prātam. Tā tad taču reiz viņš kaut ko bija iemantojis, kā viņam kungs nenovēlēja! Laikam tak aiz skaudības!

Viņš uz savu karieti kļuva vēl lepnāks un lika ābolaiņiem pa nakti turēt segas uz mugurām, lai tie meitas goda dienā vēl vairāk spīdētu.

Iesvētīšanas dienā laiks un ceļš bija labs. Kariete aizripoja uz baznīcu kā pa dēli. Liels ļaužu bars apstājās ap lepno pajūgu. Undups izkāpa un sveicināja pazīstamus ar tādu laipnu padevību, it kā tas ar darba ratiem būtu atbraucis. Bet savā sirdī viņš gavilēja: grāfs kas grāfs!

Otrā dienā Undups dabūja vēstuli ar lielu sarkanu zīmogu. Atplēsis aploksnī, viņš tanī atrada rakstu, kuŗā grāfs, pamatodamies uz valdības likuma, ka zemniekam nav brīv braukt ar četriem zirgiem, visstingrākā kārtā viņam noliedza turpmāk to darīt. Nepaklausības gadījumā tika piedraudēts bargs cietuma sods.

Undups bija satriekts. Viņš patiešām vairs nedrīkstēja braukt ar saviem četriem skaistajiem ābolaiņiem! Un tā kariete arī vairs nederēja, jo diviem zirgiem vien tā bija par smagu. Undups bija izkaunēts visas draudzes priekšā. Tik daudz izdevumu, tik daudz valodu – tikai diviemniecīgiem izbraukumiem! Kā pamiris viņš aizbrauca uz Jelgavu, varbūt tur advokāts varēja dot kādu padomu.

Jelgavā Undups satikās ar žīdu, kas viņa karieti tik skaisti bija nolakojis.

Žīds tūlīt manīja, ka Undupa sirdi kaut kas spiež, un apvaicājās, kas viņam kaišot.

Abi izrunājās ilgu un garu laiku, un, kad Undups atkal sēdēja ratos un brauca uz māju, viņš šad un tad, zirgu pamudinādams, tā pajautri iesvilpās.

Kariete palika ratnīcā, zirgi palika stallī, kaut gan māte pa reizei ieteicās, ka vajagot lūkot tos pārdot.

Tad kādā dienā Undups vareni uzcirtās, nodzina bārdu un apvilka savus goda svārkus.

„Kur tad nu?” māte iejautājās.

„Uz muižu pie grāfa,” saimnieks atbildēja.

„Jāpvaicājas, vai viņš nākamziem nepārdos mežu.”

Un mātei un visai mājai par lieliem brīnumiem viņš no ratnīcas lika izstumt lepno karieti un visus četrus āboļainus tai aizjūgt priekšā.

Saimniece kļiedza, ka nu ar četrjūgu uz cietumu braukšot, bet Undups nesen no Jelgavas atvestajam jaunajam puisim lika vien kučiera mundieri vilkt mugurā un sēties uz bukas. Dāvim šoreiz kā sulainim viņam bija jāsēstas līdās.

„Nebūs labi, nebūs labi!” māte nopūtās, kad kariete starp jauniestādītiem ozoliem aizripoja uz lielceļu.

Rati neapstājās agrāk, kamēr nebija piebraukti pie grāfa pils platajām kāpnēm. Tad Dāvis nolēca no bukas, atvēra karietes durvis, un cienīgi Undups izkāpa ārā. Tad viņš vēl atgriezās atpakaļ, it kā karietē būtu ko piemirsis, tūlējās mazliet ar deguna šņaukšanu un taisījās pa kāpnēm kāpt augšā.

Pa tam viņš, kā vēlējās, iekšā jau bija pamanīts. Durvis atvērās, un grāfs parādījās tanīs.

„Labdien, grāfa kungs!” Undups sveicināja nevainīgi, pavicināja cepuri un uzlika kāju uz pirmā kāpšļa.

Grāfa sejas izteiksme rādīja, ka viņš sapratis, kādēļ Undups atbraucis. Ģimīš saviebās un kļuva zils aiz dusmām.

„Ko . . . ko . . .” viņš izgrūda un rādīja ar pirkstu uz četrjūgu.

„Undup, vai tu to . . . to priekšrakstu . . . no manis . . . esi sajēmis?”

„Vai to par to braukšanu? Jā, to esmu gan sajēmis, grāfa lielskungs.”

„Un tu iedrošies . . . tu drīkst . . . pie man', paš' lielskung' durv' ar četr' . . . na, pag, es tev parādīš'!”

„Bet es nemaz nesaprotu, par ko grāfa kungs tā dusmojas! Lūdzu, kas tad mana vaina?”

„Tava vain' ir, ka tu man' piesmej, tu ar sav' četrjūg'! Tu zin', tam zemniek' cilvēk' nav brīv' braukt kā muižniek'! Nepras' tik dumji, Undup!”

„Nepemiet par ļaunu, grāfa lielskungs, bet nudien es pie jums kā muižnieks neesmu atbraucis.”

„Nu, nu – kas tā par dumj' runāšan'! Tu stāv' te un runā dumjīb'! Kas tad ir brauc's?”

„Tas vīrs tur uz bukas, grāfa kungs.”

„Ā, un viņam ir tā tiesīb' braukt kā grāf' un muižniek'?”

„Paskatīsimies, grāfa kungs! Paskatīsimies!”

Un it kā Undups šo jautājumu no grāfa mutes būtu sagaidījis, tas ātri sacīja:

„Jan, tavu zīmi!”

Kučieris izvilka no azotes papīru, pasniedza to Undupam, šis to izplēta, pakāpās pa kāpnēm uz augšu un rādīja to grāfam.

Grāfs papriekš it kā negribēja papīrā skatīties, tad tomēr, ziņkārības dzīts, iemeta tanī aci – un sarāvās. Tā bija pase uz poļu muižnieka Jana Poplavska vārda.

Grāfs saknieba lūpas. Viņš redzēja, ka Undups viņu pilnīgi bija izjokojis. Brīdi viņš skatījās gan kučierī, gan Undupā, briesmīgus dusmu zibšņus ar acīm pār abiem laizdams, tad lepnēm soljiem nozuda pilī.

No tā laika Undups ar savu četrjūgu un poļu panu netraucēts varēja braukt apkārt un lepoties.

Rūdolfs Blaumanis

ābolaini: ripaini, dābolaini zirgi. (Sk. I. Grebzdēs Pērlī.)

iemest aci: nevērīgi paraudzīties, ūtri un pavirši paskatīties.

pūrvietā: sens laukuma mērs, kas sākumā atbilda laukam, kuņā izsēts pūrs rudzu. (Undupa 200 pūrvietas aptuveni atbilstu 70 hektāriem zemes.)

untums: niķis.

„Ja kāds vārdu uzminētu,
augšā celtos Gaismas pils!“

Ja divi miljoni mīlētu,
salā uzplauktu roze.

Ja divi miljoni ienīstu,
vara sabruktu pīšļos.

Ja divi miljoni minētu,
kāds uzminētu.

Richards Rīdžinieks

pīslis: puteklis

sals: liels aukstums, (salā – aukstumā).

Rakstnieku biografijas

ĒRIKS ĀDAMSONS dzimis 1907. gadā Rīgā, miris 1946. gadā Latvijā. Sāka studēt, bet galvenokārt nodevās rakstniecībai.

Ādamsonam izcila vieta to dzejnieku pulkā, kas izauga brīvajā Latvijā. Viņa dzeja tēlaina, vienkārša, rit rotalīgi.

Ādamsons rakstījis arī stāstus.

JĀNIS AKURĀTERS dzimis 1876. gadā Zemgalē – Dignājas pagastā, miris 1937. gadā. Viņš pieder tai rakstnieku paaudzei, kas sāka darboties ap 1905. gadu. Tāpat kā Kārlis Skalbe viņš piedalījās 1905. gada revolūcijā. Pēc tās apspiešanas kādu laiku bija trimdinieks, uzturēdamies Norvēģijā. Tur sarakstīja savu labāko stāstu „Kalpa zēna vasara.“

Akurāteram dedzīga cīnītāja daba. Kā runās, tā rakstos daudzinajis domu par neatkarīgu Latvijas valsti. Cīnītāji un nemiera gari tēloti daudzos viņa darbos.

Akurāters rakstījis dzejoļus, stāstus, romānus, lugas.

Rud. Blaumanis

RŪDOLFS BLAUMANIS dzimis 1863. gadā Vidzemē, Ērgļos, miris 1908. gadā Somijā (tuberkulozes sanatorijā).

Blaumanis mācījās vācu skolās, arī pirmo stāstu uzrakstīja vāciski, bet kļuva par latviešu rakstnieku.

Jaunībā bija Rīgā pie kāda tirgotāja par mācekli un palīgu. Tad pārgāja uz Kokneses muižu, lai tur iemācītos muižas saimniecību vadīt un varētu kļūt par muižkungu.

Pēc šiem mēģinājumiem strādāt darbus, uz kuriem sirds nesilst, Blaumanis nodevās rakstniecībai, savam īstajam darbam.

Lai nopelnītu iztiku, Blaumanis strādāja laikrakstu redakcijās par literatūras un humora nodaļu vadītāju. Šie darbi paņēma daudz laika, bet Blaumanim arī patika. Vadot

literātūras nodaļu, Blaumanis nāca sakaros ar jaunajiem rakstniekiem, kas laikrakstiem iesūtīja savus pirmos darbus. Ja vien tanīs bija manāmas spējas, Blaumanis jaunajiem rakstīja vēstules, mudinādams un pamācīdams. Viņš bija dziļas labestības pilns cilvēks. Lielu daļu tā laika jauno rakstnieku varētu saukt par Blaumaņa „audžu dēliem”.

Laikrakstu humora nodaļas vadītāms, Blaumanis sacerēja labu tiesu savu jocīgo dzejoļu un stāstu. Viņam bija dzīva humora izjūta.

Blaumanis rakstījis dzejoļus, stāstus un lugas. Viņam izcili vērtīgi darbi visos šais rakstniecības paveidos. Šinī grāmatā ievietotais stāsts par Undupu pieder Blaumaņa humoristiskajiem darbiem. Tas parāda dažas zīmīgas latviešu cilvēka īpašības. Ar Blaumaņa citiem darbiem iepazīsities vecākajās klasēs.

ANNA BRIGADERE dzimusi 1861. gadā Zemgalē – Tērvetē, mirusi 1933. gadā. Viņa trūcīgu ļaužu bērns. Īpaši grūtos apstākļos ģimene nonāk pēc tēva nāves. Viņš mirst, kad rakstniecei tikai 10 gadu. Ģimene pārceļas no laukiem uz pilsētu – Jelgavu. Sākas cīņa par iztiku, cīņa pēc izglītības, cīņa tikt dzīvē uz augšu.

Annas Brigaderes dzīves stāsts lieku reizi rāda, ka izcilas spējas un griba pārvar grūtības. Tas rāda arī māsu un brāļu jauku kopā turēšanos: vecākā māsa un brālis viņai daudz palīdzējuši.

Dzīve Annai Brigaderei sākumā bija skarba kā pasakās pamāte, bet beigās viņa nokļuva „kēniņa pili” – bija visas tautas mīlēta rakstniece. Viņas rakstnieces darba 25 gadu atcerē Latvijas valsts kā tautas balvu viņai piešķir mājas dzimtajā pusē. Tās viņa nosauca par Sprīdišiem.

ALEKSANDRS ČAKS (istā vārdā Čadarainis) dzimis Rīgā 1902. gadā, miris 1950. gadā – arī Rīgā.

Čaks ir izcils Latvijas neatkarības laika dzejnieks. Viņa īpatnējā dzeja guva ievērību jau ar pirmo nelielo grāmatu 1928. gadā. Vēlākie dzejas kopojumi dzejnieka slavu nostiprināja un cēla. Trimdā no jauna izdota Čaka dzeju un poēmu izlase Mana Rīga un poēmas par latviešu strēlniekiem Mūžības skartie.

Čaks rakstījis arī stāstus.

ANDREJS EGLĪTIS dzimis 1912. gadā Vidzemē, Ļaudonā, mācījies Rīgas tehnikumā un strādāja radiofonā. Tagad uzturas trimdā Zviedrijā. Andreja Eglīša dzejā izpaužas dziļa tēvzemes mīlestība.

Andrejam Eglītim daudz dzejoļu krājumu. Ļoti plaši pazīstams viņa kantātes teksts „Dievs, tava zeme deg!”

ANŠLAVS EGLĪTIS dzimis 1906. gadā Rīgā. Viņš rakstnieka Viktora Eglīša dēls. Abiem – tēvam un dēlam – gleznotāja un rakstnieka talanti. Abi vispirms nododas glezniecībai, vēlāk pievēršas rakstniecībai un paliek pie tās.

Pēc sešiem trimdas gadiem Vācijā (1944. - 1950.) Anslavs Eglītis izceļo uz ASV, apmezdamijs Kalifornijā.

Anslavs Eglītis pats ražīgākais savas paaudzes rakstnieks: katru gadu nāk klajā viena vai divas viņa grāmatas. Viņš atjautīgs stāstītājs. Viņa grāmatas daudz lasa.

Anslavs Eglītis rakstījis stāstus, plašus romānus un lugas (komēdijas), pa retam arī dzejoļus. Viņam vairākas īsu stāstu grāmatas ar paša rakstnieka zīmētām ilustrācijām: Neierastā Amerika, Karuselis un Sveiciens Ofijai Ozo. Tanīs arī gados jauns lasītājs atradīs daudz jauku stāstu.

IRMA GREBZDE dzimusi 1912. gadā Zemgalē. Beigusi Latvijas universitātes lauksaimniecības fakultāti, bet strādājusi par žurnālisti un rakstnieci.

Pēc trimdas gadiem Vācijā izceļojusi uz Kanādu.

Irma Grebzde raksta stāstus un romānus.

JĀNIS JAUNSUDRABIŅŠ dzimis 1877. gadā Zemgalē (senajā sēļu novadā Neretā), miris 1962. gadā Vācijā.

Jaunsudrabiņš pusbārenis jau no agras bērnības. Mātes gādībā paaudzies, viņš paša spēkiem vien dzīvē uz augšu cīnās. Tolaik izglītību bez maksas varēja iegūt četrgadīgās zemkopības skolās. Jaunsudrabiņš tādu skolu beidza. Pēc tam divus gadus strādāja kādā muižā par saimniecības vadītāju (muižkungu). Tā mazliet iekrājis naudu, viņš iestājās zīmēšanas skolā Rīgā, gribēdams kļūt par gleznotāju. Un kļuvis arī.

Trīsdesmit gadu vecumā Jaunsudrabiņš sāk nopietni nodoties rakstniecībai.

1944. gadā Jaunsudrabiņš kopā ar lielo latviešu bēgļu pulku devās uz Vāciju.

Jaunsudrabiņš rakstījis dzejoļus, romānus un lugas. Grāmatu viņam liels skaits. No visām bērniem patīkamākās gan būs Baltā grāmata un Zaļā grāmata, jo taniš rakstnieks stāsta par savu bērnību.

Baltā grāmatā Jaunsudrabiņa paša zīmētas ilustrācijas. Arī stāsts „Bērnauklis“ ņemts no Baltās grāmatas.

JĀNIS KLĪDZĒJS dzimis 1914. gadā Latgalē. Rīgā studē lauksaimniecību un nododas rakstniecībai. Latvijā iznāk tikai viena viņa grāmata, pārējās trimdā – Vācijā un ASV. Amerikā Klīdzējs beidz psiholoģijas studijas.

Klīdzējs raksta stāstus un romānus. Bērniem gan vislabāk patiks tie, kuŗos rakstnieks stāsta par bērnu darbiem un nedarbiem. Bieži gan Klīdzēja stāstos ir tā: bērniem pašiem liekas, ka viņi strādā nopietnu darbu, bet lielie cilvēki uzskata to par nedarbu.

Šinī grāmatā ir daļa no stāsta „Galvenie raksti“. Par mazo Boņu Klīdzējs uzrakstījis veselu grāmatu – Cilvēka bērns.

JĀNIS PORUKS dzimis 1871. gadā Vidzemē – Druvienā, miris 1911. gadā. Studēja mūziku Vācijā, vēlāk ķīmiju Rīgā, bet galvenokārt nodevās rakstniecībai.

Jāņa Poruka dzejoļos un stāstos dziļas jūtas un domas. Paziņamākie jaunatnes stāsti ir „Kauja pie Knipskas“ un „Romas atjaunotāji“.

JĀNIS RAINIS (Pliekšāns) dzimis 1865. gadā Zemgalē – Ilūkstes apriņķī, miris 1929. gadā.

Raiņa vecāki turīgi: tēvs rentēja muižas. Rainis beidza universitāti Krievijā. Pēc tam strādāja tiesu iestādēs un par advokātu. Politiskās darbības dēļ Krievijas valdība viņu vajāja. Trimdā Rainis pavadīja divdesmit gadu: sešus gadus izsūtījumā Krievijā, četrpadsmit gadu trimdā Šveicē. Brīvajā Latvijā atgriezās 1920. gadā.

Rainis savos rakstos jau agri paudis domu, ka latviešu tautas centienu lielākais mērķis ir brīva Latvijas valsts. Viņa grāmatā Daugava dzejas rindas, kas skan kā latviešu zvērests:

Klusi rokas uzliekam
Brīvās Latvies karogam.

— — — — —
Tavi bijām, tavi esam,
Tavi būsīm mūžībā.

Raiņa rakstnieka darbs un latviešu tautas centieni cieši saistīti.

RICHARDS RĪDZINIEKS (istā vārdā **Ervīns Grīns**) dzimis 1925. gadā Rīgā Jāņa Grīna ģimenē. Rīdzinieka tēvs latviešos plaši pazīstams kā izcils literātūrkritiķis, neatkarīgās Latvijas laika mēnešraksta *Daugava* redaktors (1928-1937) un kā lasāmgrāmatas *Valodiņa* līdzautors. Kopš 1945. gada Rīdzinieks dzīvo Zviedrijā.

Rīdzinieks raksta dzeju, stāstus, feļetonus; viņš arī zīmējis karikatūras un darinājis grāmatu vāku zīmējumus. Viņš vēl savus darbus paraksta ar vārdiem – **GRI**, **Jānis Svilumbērzs**, **Kaža**. Rīdziniekam stāstu krājums *Cirvis ozolā* (1965) un dzejoļu krājums *Patiesību meklējot* rakstītas ritmiskas piezīmes, lasāmas skaļā balsī (1967).

GUNARS SALIŅŠ dzimis 1924. gadā Naudītes pagastā. Pirmajā trimdas laikā dzīvoja Vācijā, tad pārcēlās uz ASV. Tagad strādā par lektoru kolledžā.

Saliņš raksta ļoti labu dzeju. Viņa dzejoļi izdoti divās grāmatās – Miglas krogs un citi dzejoļi (1957), un Melnā saule (1967).

KĀRLIS SKALBE dzimis 1879. gadā Vidzemē, Vecpiebalgā, miris 1945. gadā Zviedrijā, kur nokļuva 1944. gada rudenī, bēgļu laivā pārbraukdams Baltijas jūru.

Skalbe un Jaunsudrabiņš vienas paaudzes rakstnieki. Viņu dzīves sākuma posmi zināmā mērā līdzīgi. Arī Skalbes tēvs agri mirst. Arī Skalbes bērnība un jaunība trūkuma pilna. Un arī Skalbe ar spējām un drošu apņēmību nelabvēlīgos apstākļus pārvar, kļūdamas par visā tautā pazīstamu un ļoti iecienītu rakstnieku.

Nemierīga Skalbes jaunība, kad viņš pēc piedalīšanās 1905. gada revolūcijā ir pāris gadu trimdinieks Norvēģijā. Nemierīgs Skalbes mūža gals ar otrreizēju trimdu un nāvi svešā zemē. Bet pa vidu mierīgi ražena darba gadi brīvajā Latvijas valstī.

Latviešu rakstniecībā Skalbe slavens ar dzejoļiem un pasakām. Dažkārt viņš saukts par latviešu pasaku ķēniņu.

VERONIKA STRĒLERTE dzimusi 1912. gadā Dobelē.
Kopš 1945. gada viņa dzīvo Zviedrijā.

Strēlerte raksta dzeju, reizēm arī pa apcerei valodas un literatūras jautājumos. Strēlertei 5 dzejoļu krājumi – Vienkārši vārdi (1937), Lietus lāse (1940), Mēness upe (1946), Gaismas tuksneši (1951), Žēlastības gadi (1961).

Strēlertei liels talants un viņas dzeja izcila. Bērniem viņa veltījusi tikai nedaudz dzejoļu.

MODRIS ZEBERINŠ, gleznotāja Indriķa Zeberiņa dēls, dzimis 1923. gadā Rīgā. Pabeidzis universitāti Vācijā, 1951. gadā izceļoja uz ASV, kur strādā kādas universitātes bibliotēkā.

Modris Zeberinš raksta stāstus un romānus, kas izdoti arī grāmatās.

SATURA RĀDĪTĀJS

Plānā galdiņa urbēji	Modris Zeberīņš	5
Zēna miegs	Veronika Strēlerte	13
Nakts Zilā kalnā	Jānis Akurāters	14
Vasaru gaidot	Gunars Saliņš	18
Kārumi	Anna Brigādere	19
Rudzu maizes kukulītis	Irma Grebзде	26
Trīs zvaigznes	Jānis Rainis	33
Pateicības dienas tītars	Anšlavs Eglītis	34
Mikla par gažo pupu	Anna Brigādere	38
Pasaka par zelta ābeli	Kārlis Skalbe	38
Pērle	Irma Grebзде	43
Ezis	Ēriks Ādamsons	48
Galvenie raksti	Jānis Klīdzējs	48
✓Naudas racējs	Jānis Akurāters	57
Ejam, brālī, mēs uz Rīgu	tautas dziesmas	60
Debesīs	Aleksandrs Čaks	60
Kukažiņa	Jānis Poruks	66
Es vārgu sakni aplēju	Andrejs Eglītis	70
Bērnauklis	Jānis Jaunsudrabiņš	70
Pavasara rīts	Jānis Jaunsudrabiņš	75
Undupā četrjūgs	Rūdolfs Blaumanis	75
"Ja divi miljoni"	Richards Rīdžinieks	80

RAKSTNIEKU BIOGRAFIJAS

Ēriks Ādamsons	83
Jānis Akurāters	84
Rūdolfs Blaumanis	85
Anna Brigādere	87
Aleksandrs Čaks	88
Andrejs Eglītis	89
Anšlavs Eglītis	90
Irma Grebзде	91
Jānis Jaunsudrabiņš	92
Jānis Klīdzējs	93
Jānis Poruks	94

Jānis Rainis	95
Richards Rīdzinieks	96
Gunars Saliņš	97
Kārlis Skalbe	98
Veronika Strēlerte	99
Modris Zeberīņš	100